

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Likgiltighetsuppsåt och dess aspekter

Grunderna för tillämpning i dagens domstolar

Av Rasmus Wildt-Persson

Juridiska Institutionen
Juristprogrammet, HT 2025
Examensarbete HRO800, 30 HP
Handledare: Kristina Hultegård
Examinator: Moa Bladini

1. Introduktion:	3
2. Syfte	4
2.1 Frågeställning:	4
2.2 Material:	5
2.3 Metod:	5
2.4 Användning av AI	6
2.5 Närmare om urval av material	6
2.6 Dokumentation av sökning	9
3. Rättslig bakgrund	9
3.1 Likgiltighetsuppsåt och dess innebörd	9
3.1.1 Kort historia:	11
3.1.2 Likgiltighetsuppsåtets införande:	13
3.2 Tidigare forskning inom området	13
3.2.1 Kommentering utifrån NJA 2004 s. 176	13
3.2.2 Martin Borgeke och NJA 2016 s. 763	15
4. Likgiltighetsuppsåtet i praxis	17
4.1 Fall från Högsta domstolen	18
4.1.1 NJA 2004 s. 176	18
4.1.1.1 Högsta domstolen om uppsåt och dess nedre gräns	19
4.1.1.2 Bedömning i fallet	21
4.1.1.3 Analys:	21
4.1.2 NJA 2004 s. 479	23
4.1.2.1 Analys:	24
4.1.3 NJA 2012 s. 45	24
4.1.3.1 Analys	26
4.1.4 NJA 2016 s. 763	27
4.1.4.1 Analys	28
4.1.5 NJA 2019 s. 721	28
4.1.5.1 Analys:	29
4.1.6 NJA 2024 s. 36	29
4.1.6.1 Analys	30
4.2 Domar från Hovrätten	30
4.2.1 HRS B 2025 8663	31
4.2.1.2 Analys	31
4.2.2 HRS B 2024 8824	31
4.2.2.1 Analys:	32
4.2.3 HRNN B 2025 1456	33
4.2.3.1 Analys:	33
4.2.4 HRVS B 2025 4764	34
4.2.4.1 Analys	34
4.2.5 HRS B 2025 2885	35

4.2.5.1 Analys.....	35
4.2.6 HRS B 2025 9840.....	36
4.2.6.1 Analys:.....	36
4.2.7 HRS B 2025 8498.....	37
4.2.7.1 Analys:.....	37
4.2.8 HRS B 2025 8089.....	38
4.2.8.1 Analys.....	38
4.2.9 HRS B 2025 5515.....	39
4.2.9.1 Analys.....	39
4.2.10 HRS B 2025 4253.....	40
4.2.10.1 Analys.....	40
4.2.11 HRVS B 2025 6191.....	41
4.2.11.1 Analys.....	41
4.2.12 HRNN B 2021 0648.....	42
4.2.12.1 Analys.....	42
5. Slutsatser:.....	43
5.1 Hur spelar gärningsmannens karaktär in i bedömningen?.....	43
5.1.1 Ung ålder.....	44
5.2 Hur förhåller sig likgiltighetsuppsåt till sannolikhet?.....	44
5.2.1 Trafikolyckor?.....	47
5.2.2 Sannolikhet som avgörande faktor:.....	48
5.3 Vilka likgiltighetsmarkörer påverkar bedömningen av uppsåt?.....	48
5.3.1 Hur ser det ut i högsta domstolen?.....	48
5.3.2 Hur ser det ut i underrätterna?.....	49
5.4 Utanför diskussionen.....	50
6. Avslutande reflektioner:.....	50
Källförteckning:.....	52
Artiklar:.....	52
Böcker:.....	52
NJA-mål:.....	52
Underrättsdomar:.....	53
SOU:.....	54
Propositioner:.....	54

Förkortningar

HD - Högsta domstolen

Prop. - Proposition

1. Introduktion:

Uppsåt och dess olika former har alltid varit ett diskuterat ämne inom straffrätten, speciellt i förhållande till hur gränsen ska dras mellan uppsåt och oaktsamhet. Sedan avgörandet NJA 2004 s. 176 har den nedre gränsen för uppsåt utgjorts av likgiltighetsuppsåtet som innebär att en gärningsman har uppsåt om hen inser att dennes agerande innebär en risk för att en effekt uppstår (eller att en omständighet förekommer) som innebär ett brott och att gärningsmannen är likgiltig inför att denna risk förverkligas.¹ Mindre abstrakt handlar det om fall där en gärningsman har agerat utan att vara helt säker på vad händelseförloppet skulle få för effekt, men omständigheterna talar ändå för att gärningsmannen både insåg att dennes agerande skulle kunna leda till att ett rättsligt skyddat intresse inskränktes och inträffandet av detta är inte något som hade hindrat gärningsmannen i dennes agerande.

När likgiltighetsuppsåtet infördes som uppsåtets nedre gräns var målet framförallt att fokus vid bedömningen om uppsåt skulle utgå mer ifrån gärningen för hand, då praxis tidigare präglats av bedömning av gärningsmannen som person och dennes karaktär.² Samtidigt ville inte HD förändra praxis i någon större grad när det gäller hur uppsåtet skulle tillämpas.³

En av de viktigaste formerna av bevis när det gäller likgiltighetsuppsåt är sannolikheten för att effekten skulle inträffa. Till skillnad dock från en uppsåtsform som endast skulle bygga på ren sannolikhet så menade HD att sannolikhet endast skulle innebära en presumtion om uppsåt, men att denna kan brytas om tillräckliga skäl föreligger.⁴ Några av de faktorer som HD pekade på som skäl för att anse att uppsåt föreligger trots lägre mått av sannolikhet kan vara upprörd sinnesstämning, hänsynslöst beteende eller gärningsmannens intresse i gärningen. Dock uppmanar HD att dessa faktorer ska beaktas med försiktighet.⁵ Martin Borgeke kom sedan i sin artikel "Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns" att kalla dessa för "likgiltighetsmarkörer".⁶

Likgiltighetsuppsåtet ledde dock till en del debatt samt osäkerhet kring dess exakta innebörd. Framförallt var av intresse, och fundering, vilka omständigheter som kan innebära att den presumtion, som sannolikheten innebär, kan brytas.⁷ Dessutom framstod inte alltid

---

¹Om det rör sig om effekt eller omständighet som gärningsmannen ska vara likgiltig inför beror på brottsrekvisiten. Hädanefter kommer bara effekten nämnas så länge det inte är fråga om ett fall där det rör sig om just omständighet.

² Se NJA 2004 s. 176 bland annat.

³ Petter Asp (2005) "Uppsåtets nedre gräns — en efterlängtd sequel", JT, s. 390-391

⁴ NJA 2004 s. 176

⁵ NJA 2004 s. 176

⁶ Termen kommer att användas regelbundet i denna uppsats. Det är också värt att nämna att olika typer av doktrin har berört andra faktorer som rimligen bör falla under begreppet.

⁷ Asp (2005) s. 392

tillämpningen av uppsåt som tillfredsställande av underrätterna.⁸ Bland annat därav tillkom rättsfallet NJA 2016 s. 763 där HD ville förtydliga likgiltighetsuppsåtet ytterligare.⁹ Domslutet förtydligade en del, men avgörandet utsattes också för kritik som ansåg att det istället för att förtydliga likgiltighetsuppsåtet, omformade det och flyttade dess gräns.¹⁰

Nu har det gått mer än 20 år från NJA 2004 s. 176 och nästan 10 år från NJA 2016 s. 763 och det framstår därmed som rimligt att titta närmare på hur dagsläget ser ut för likgiltighetsuppsåtet. Även om olika NJA-mål bidrar till vägledning, så avgörs de allra flesta mål av hovrätt och tingsrätt. Därmed är det värt att nu undersöka hur väl dessa instanser hanterar likgiltighetsuppsåtet i förhållande till konsekvent tillämpning och vilka problem som kan synas kvarstå. Det är även värt att se vidare på vilka faktorer som faktiskt blir avgörande när domstolar väljer att tillämpa likgiltighetsuppsåtet.

2. Syfte

Studien ämnar att kvalitativt undersöka hur likgiltighetsuppsåt används i dagens underrätter för att fastställa hur olika aspekter spelar in för att avgöra bedömningen. Det kommer att undersökas i vilken grad gärningsmannens karaktär spelar in i bedömningen jämfört med sannolikhet och likgiltighetsmarkörer samt kritiskt granskas hur dessa används. Därmed ämnar studien kunna kommentera användningen och den praktiska betydelsen av likgiltighet som uppsåtets nedre gräns.

2.1 Frågeställning:

1. Hur spelar gärningsmannens karaktär in i bedömningen?
2. Hur förhåller sig likgiltighetsuppsåt till sannolikhet?
3. Vilka likgiltighetsmarkörer påverkar bedömningen av uppsåt?

2.2 Material:

Materialet som kommer att användas kan delas in i två delar. Inledningsvis kommer NJA-praxis att tas fram för att fastställa rättsläget för uppsåtets nedre gräns och för att se hur HD har kommit att använda uppsåtets formen och vilka faktorer som avgörande där. Då uppsåt som begrepp framförallt definieras i praxis blir även HD:s domar den huvudsakliga källan för

---

⁸ Martin Borgeke (2015) "Liggiltighetsuppsåtet i teori och praktik", SvJT s. 389

⁹ Se Martin Borgeke (2017) "Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns", SvJT

¹⁰ Se Suzanne Wennberg (2017) "Liggiltighetsuppsåtet igen – en ny dom som inte kommer att bli vägledande?", JT, samt till viss del Erik Svensson (2017) "Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns?", SvJT

att förstå innebörden av begreppet. Därmed fungerar även en genomgång av HD:s domar på området som vägledande för att förstå hur likgiltighetsuppsåt ska tillämpas och tolkas.

Värt att påpeka är att likgiltighetsuppsåt så som vi använder termen idag fastställdes först av högsta domstolen i det så kallade HIV-fallet (NJA 2004 s.176). Detta betyder även för denna studie att rättsfall som förekommer före denna tidpunkt av naturliga skäl inte blir av värde för studien. En vidare punkt att undersöka skulle dock kunna vara vilken praktisk påverkan (om någon) denna förändring bidragit till i bedömning av uppsåt.

Den andra delen har bestått av att ta fram domar från i år för att se hur tillämpningen av uppsåtets nedre gräns sker i dagens rättssystem och vilka faktorer som blir avgörande för domstolarna. Viktigt blir visserligen att kunna ta fram en betydelsefull mängd rättsfall så att inte för mycket av analysen hänger på aspekter av det individuella fallet, samtidigt som det ska hinnas med att kunna göra en ordentlig analys av alla rättsfall. De domar som har kunnat tas fram borde ge en tillräcklig indikation av hur domstolen agerar i nuläget och bör vara tillräckligt i mängd för att ge en bra indikation på rättsläget i stort (tillsammans med NJA-mål).

Det är värt att notera att underrättsdomar är en källa som ges lägre status inom den rättsliga sfären, men då syftet är att titta på övergripande tillämpning av likgiltighetsuppsåt är det en nödvändig källa i detta hänseende. De flesta mål som behandlas inom rätten når dessutom inte upp till högsta domstolen (vilket de inte heller ska göra) vilket innebär att även om högsta domstolens uttalanden är avgörande så får de endast genomslag om underinstanserna faktiskt tillämpar det som högsta domstolen säger. Därmed är det inte nödvändigtvis självklart att HD och dess underinstanser har en unison syn på ett område.

2.3 Metod:

Metoden som använts har varit en kvalitativt analytisk metod där rättsfall som berör frågor om uppsåtets nedre gräns (likgiltighetsuppsåt) har tagits fram, lästs igenom och sedan analyserats utifrån vad som varit avgörande faktorer för domstolen att fastställa eller inte fastställa uppsåt. Bland de faktorer som tittats på har det bestått av sannolikhet, gärningsmannens karaktär och likgiltighetsmarkörer. Dessa är aspekter som HD har ansett vara de faktorer som ska vara avgörande för att fastställa likgiltighet (eller i fallet för "gärningsmannens karaktär" önskas fasa ut)¹¹ och därmed är det av intresse att se vilken effekt de har på när likgiltighetsuppsåt tillämpas och hur dessa behandlas.

Angående kvalitativt skrivande karaktäriseras detta av att engagera sig direkt med världen, människor och samhället i text samt försöka behandla detta på ett mer kausalt och nyanserat vis. Istället för att lista kalla fakta ämnar kvalitativt skrivande att djupare analysera resultat med utgång från författarens egna tankar och kunskap. Syftet är att få ett mänskligt perspektiv och fånga upp den bredare sociala kontexten samtidigt som författaren förblir

---

¹¹ Se NJA 2004 s. 176

medveten om vad denne inte kan besvara.¹² Alltså består kvalitativ metod av att interagera med och förstå sociala fenomen och människors agerande i samhället på ett mer levande sätt än att endast utgå ifrån ren fakta. I denna studie består detta av att läsa igenom rättsfall samt analysera och placera dessa utifrån kontexten kring tiden, rättsutvecklingen och tidigare rättsliga konstruktioner för att hitta mönster och få en djupare förståelse av vad dessa resonemang säger om rättsområdet.

Tanken är att inledningsvis ta fram relevanta avgöranden från högsta domstolen för att kartlägga den rättsliga utvecklingen av likgiltighetsuppsåt. Efter detta kommer rättsfall från i år (2025) från underrätter tas fram och analyseras utifrån hur dessa tillämpar likgiltighetsuppsåt för att få en överblick av hur rättstillämpningen sker i nuläget.

Analysen kommer att utgå ifrån framförallt varför en underrätt väljer att tillämpa/inte tillämpa likgiltighetsuppsåt och försöka se vilka grunder som blir avgörande för detta. Studien kommer även att titta kritiskt på denna tillämpning och med den teoretiska bakgrund som presenterats, samt generella rättsnormer, lyfta fram potentiella brister inom tillämpningen om sådana finns.

2.4 Användning av AI

Då AI numera är väletablerat som ett verktyg som kan komma att användas i denna typ av texter, så är det värt att berätta hur AI har kommit att påverka denna text. Jag har gjort ett aktivt val att inte använda AI i någon del av skapandet av denna text. Jag tvivlar inte på att AI möjligen kunnat bidra till skapandet men jag har ändå valt att inte använda detta verktyg, utan hålla mig till de metoder jag känner mig mer bekant vid.

2.5 Närmare om urval av material

När det gäller urvalet av domar som har legat till grund för denna studie har målet varit inledningsvis i förhållande till NJA-målen, att hitta de domar som tycks vara mest vägledande inom området och utifrån dessa få en uppfattning om hur diskursen ser ut och hur den har utvecklats. Sedan har ett axplock av domar från året tagits fram där likgiltighetsuppsåt berörs med målet att få en kvantitativt betydelsefull mängd mål som är av relevans för området.

Domarna som varit till underlag för denna studie har tagits fram genom sökningar efter relevanta domar på databasen JUNO. JUNO utgör framförallt en bra databas för att hitta domar från högsta domstolen men har även flera domar från hovrätter och kunde därmed användas för att ta fram alla relevanta domar. Visserligen saknar JUNO tillgång till mål från endast tingsrätten men då det redan finns mer material än vad som gick att titta närmare på inom tidsramen för denna studien, fanns inte behovet av att tillgå alternativa metoder för att hitta rättsfall. För att finna de domar som analyserats användes en kombination av sökord för att söka efter relevanta domar för denna studie. De sökord som användes var "uppsåt",

---

¹² Se Marcus B. Weaver-Hightower, "How to write qualitative research", Routledge, 2019 s. 15-17

“oaktsamhet”, “mord” och “likgiltig”. De domar som matchade samtliga av dessa sökord sorterades vidare från nyaste först och kollades initialt igenom kort för att se så att rättsfallet var av värde till studien, varpå de rättsfall som fortfarande var av intresse har behandlats i studien.

De sökord som slutligen kom att användas (se stycket ovan) valdes ut efter att ha prövat en kombination av olika ord i syfte att hitta rättsfall som var intressanta för studien. Orden “uppsåt” och “oaktsamhet” var centrala termer för att finna relevanta rättsfall då studien tittar på gränsen mellan dessa, och gärna ville finna fall som hamnade i gråzonen. Detta resulterade dock fortfarande i hundratals domar varav många saknade värde för studien. Därmed lades ordet “likgiltig” till för att ytterligare minska antalet domar till en mer hanterbar mängd. “Likgiltig” är dessutom en nära relaterad term till frågan om uppsåt och oaktsamhet då det utgör den lägsta graden av uppsåt inom rätten. Möjligen kunde termen “likgiltighetsuppsåt” ha använts, men jag ansåg att denna termen kunde öka chansen att finna fall där domstolen inte valde att tillämpa likgiltighetsuppsåt, men det låg nära till hand.¹³

Sökordet “mord” är det enda sökordet som inte knyter an direkt till frågeställningarna. Anledningen till att inkludera detta sökord var för att sikta in undersökningen på brott som framförallt berör dödligt våld. Inledningsvis var det enklare att hantera rättsfallen i en konsekvent diskussion om alla rättsfall berörde liknande frågor. Risken med att hantera en för bred mängd brottstyper hade varit att diskussionen skulle bli svårare att följa på grund av alla olika begrepp och rekvisit. Tanken med att endast beröra brott som berör dödligt våld var att dessa mål oftast resulterar i längre påföljder och därmed är det inom dessa brottmål extra viktigt att frågor om uppsåt och oaktsamhet hanteras varsamt. Det är också vanligare att denna typ av brott resulterar i resonemang om likgiltighet, då de innebär situationer där förövare agerat impulsivt och emotionellt under en kort tid, vilket kan göra situationen mindre klar.¹⁴ Det är även många av den här typen av karaktärsdrag som varit centrala för utvecklingen av likgiltighetsuppsåtet (och dess föregångare) samt där undantag oftare blir mer relevanta.¹⁵

Mord är också ett av de brott som är straffbart på oaktsamhetsnivå och försöksnivå samt även kan rubriceras om och bedömas som (oftast grov) misshandel. Det gör dessa mål mer intressanta då det sällan är frågan om att helt fria en person utan snarare avgöra insikten en människa haft i pressade situationer och i vilket fall man kan säga att en gärningsman hade uppsåt att faktiskt orsaka annans död. Situationen blir också mer greppbar för gemene man då det är enklare att ha insikt och uppfattning om allvaret av utfört våld och vilka konsekvenser det kan få.

---

¹³ Ett exempel på ett sådant mål är HRS B 2025 8498

¹⁴ Det anförs även i bland annat i NJA 2004 s. 176 att det just är impulsstyrda våldsbrott som varit svåra att bedöma uppsåt inom.

¹⁵ Många av områdets mest centrala rättsfall såsom NJA 2002 s. 449, NJA 2004 s. 479 och NJA 2016 s. 763 utgör antingen åtal om mord eller mordförsök. Även NJA 2004 s. 176 är ett misshandelsmål även om det är kopplat till överförande av sjukdom snarare än våldsutövning.

Det hade även varit möjligt att också beröra mindre allvarliga våldsbrott såsom misshandel, men i brist på en bra sökterm som lyckades fånga in båda dessa brott på ett bra sätt valdes att endast fokusera på brott som berör dödligt våld. Det bör även påpekas att utöver de mer teoretiska resonemangen bakom denna avgränsning var även en stor tanke bakom att just avgränsa studien till att beröra denna typen av brott framförallt för att ytterligare bearbeta antalet fall att gå igenom till en mer hanterbar massa. Då tidigare kombinationer av söktermer resulterade i en alldeles för stor mängd rättsfall för att hinna gå igenom i tid för denna studie, så gjordes denna ytterligare avgränsning i hopp om att kunna resultera i en bearbetbar mängd rättsfall. Detta var även ett effektivt sätt att rensa ut många rättsfall där karaktärsdrag som impulsivt agerande och känsloutbrott knappast kan anses spela in på samma nivå (till exempel olika typer av ekobrott).

Som nämnts i tidigare avsnitt består materialet både av domar från HD och domar från underrätter. Det har redan behandlats varför denna uppdelning har gjorts så jag kommer inte gå in närmare på det.

Däremot resulterade sökningen efter underrättsdomar i mer material än vad som var möjligt att genomsöka under tidsramen för denna studie, därav valdes ett stickprov av domar ut som ansågs tillräckligt relevanta. Med stickprov menas att domar undersöktes och lästes igenom upp tills en tillräckligt stor mängd domar hade funnits för att kunna utgöra en rimlig materiell grund och därefter undersöktes inte de domar som fanns kvar (med undantag att domarna sorterades efter nyast först och gicks igenom därefter uppifrån och ned). Syftet bakom studien var trots allt att få en uppfattning om den generella behandling av frågor om uppsåt och oaktsamhet som domstolsväsendet för i nuläget, inte en heltäckande bild av allt domstolsväsendet uttryckt i frågan. Det antal domar som har undersökts bör dock vara mängdmässigt signifikant nog (tillsammans med HD:s avgöranden) att det bör väl innefatta de resonemang som domstolsväsendet i stort för inom dessa frågor. Då underrättsdomar inte heller blir vägledande inom rätten på samma sätt som domar från HD, fanns det inte heller någon risk att domar som hade stort värde skulle uteslutas genom denna metod.

Ett undantag från denna process är rättsfallet HRNN B 2021 0648 som upptäcktes på annorlunda vis. I syfte att kunna föra bättre resonemang om uppsåt sökte jag efter fall som berörde insiktsuppsåt, mest för att se exempel på hur denna uppsåtsform tillämpades i praktiken i liknande fall. Jag använde samma söktermer som för att hitta de andra målen fast med "insiktsuppsåt" istället för "likgiltig". Det rättsfall jag hittade var dock även relevant för denna studie i sin helhet och jag valde därmed att inkludera det här.

2.6 Dokumentation av sökning

Till en början användes sökorden "uppsåt" och "oaktsamhet" tillsammans för att se vad detta skulle ge för resultat. Detta resulterade i 344 NJA-referat, över 14 000 hovrättsdomar och över 100 000 tingsrättsdomar. Efter en inledande titt på några av NJA-referaten kunde det konstateras att sökning resulterade i vissa avgöranden som hade värde för studien men en övervägande del av domarna saknade någon form av värde. Eftersom materialet fortfarande

var för stort för att gå igenom manuellt lades sökorden "likgiltig" och "mord". Detta resulterade i 11 NJA-referat, 676 hovrättsdomar och 659 tingsrättsdomar.

Jag gick igenom samtliga NJA-fall och gick sedan in och började titta igenom fallen från hovrätten i kronologisk ordning. Jag valde även att expandera genom att plocka bort sökordet "mord" för att se om det resulterade i fler NJA-mål. Sammanlagt har jag valt ut 12 domar från Hovrätten som grund för denna studie samt 6 NJA-mål.

3. Rättslig bakgrund

3.1 Likgiltighets uppsåt och dess innebörd

Likgiltighets uppsåt är den nedersta gränsen för uppsåt i straffrätten, vilket innebär att gärningar som inte når upp till åtminstone likgiltighet endast utgör oaktsamhet av något slag. Bedömningen av likgiltighets uppsåt består av två led. Inledningsvis behöver det fastställas om gärningsmannen insåg risken att effekten skulle inträffa (där effekten även resulterar i ett brott).¹⁶ Om gärningsmannen anses ha insikt om effekten ska det sedan bedömas om gärningsmannen var likgiltig inför effekten i fråga.¹⁷

Ett exempel på tillämpning i praktiken kan röra ett fall där en gärningsman misshandlat ett offer med en kniv så att offret avlider, men det var inte gärningsmannens avsikt att offret skulle dö och det var inte heller praktiskt säker följd att offret skulle dö.¹⁸ För att fastställa likgiltighets uppsåt ska det först avgöras om gärningsmannen insåg att knivhuggen kunde leda till att offret skulle avlida. Om det fastställs att så var fallet ska det då avgöras om gärningsmannen var likgiltig inför att detta faktiskt inträffade. I detta fall skulle antagligen det bedömas att gärningsmannen insåg att offret kunde komma att avlida men det hindrade inte gärningsmannen från att utöva den här typen av våld.¹⁹

Bedömningen av det andra ledet tenderar att vara den svårare delen att bedöma, men utgångspunkten anses baseras på vad gärningsmannen hade för inställning till effekten och vad denne förväntade sig skulle hända. Om vi återgår till exemplet ovan: det domstolen har att bedöma är om gärningsmannen hade stark anledning att anta att offret skulle dö, eller annars agerade på ett sätt som visade att gärningsmannen inte brydde sig om så skulle bli fallet. Detta får den logiska följd att om en handling är följd av en extremt hög sannolikhet för att effekten uppstår är oftast det i sig grund för uppsåt, då handlingen och effekten är så starkt kopplade.²⁰ För övrigt utgår bedömningen om sannolikheten mycket utifrån hur

---

¹⁶ Det som sägs om effekten gäller även för brottsomständigheter. Se NJA 2016 s. 763 p. 18

¹⁷ Se till exempel NJA 2016 s. 763 p. 12

¹⁸ Detta är kravet för att insikt uppsåt skulle föreligga som kan bland annat ses i NJA 2004 s. 176

¹⁹ Om det fortfarande är oklart så kan förhoppningsvis de olika rättsfall som finns nedanför ge mer klarhet.

²⁰ Se NJA 2004 s. 176

gärningsmannens uppfattning om hur sannolik effekten var.²¹ Förutom fall där det är fråga om hög sannolikhet kan gärningsmannen även anses likgiltig i fall där gärningsmannen i annat fall utgick ifrån eller förutsatte att effekten skulle inträffa.²² Prövningen av dessa led ska utgå från omständigheterna vid gärningen och det ska vara ställt utom rimligt tvivel.²³

Det är generellt svårt att bedöma en människas inre uppfattning. En domstol som bedömer likgiltighetsuppsåt måste därmed utgå ifrån de yttre faktorer som finns i fallet och göra en samlad bedömning i det individuella fallet. Även om det finns faktorer som kan generellt tala för likgiltighet (som till exempel att gärningsmannen varit upprörd, hänsynslös eller haft ett egenintresse i utgången) så uppmanar domstolen till stor försiktighet i att tillämpa dessa generellt och pekar på vikten av att se till det enskilda individuella fallet.²⁴

Anledningen till att likgiltighetsuppsåt är nödvändigt är för att människor sällan är helt säkra på om en effekt kommer att inträffa eller inte. Människor agerar dock oftast likadant om de är helt säkra på att en effekt kommer att inträffa jämfört med om de inte är säkra men tror att effekten kommer inträffa. Därmed bör bägge kunna läggas till grund för uppsåtligt handlande då ingen praktisk skillnad i beteende kan urskiljas.²⁵ Det blir även därav den logiska slutsatsen att om en gärningsman tror att effekten ska inträffa om den agerar på ett visst sätt och ändå agerar på detta vis, uppvisar gärningsmannen uppsåt till effekten. Motsatsvis, om en gärningsman inte trodde att effekten skulle förverkligas så tyder detta på avsaknad av uppsåt (oavsett om effekten förverkligas).²⁶

Både i NJA 2002 s. 449 och NJA 2004 s. 176 pekar HD på att den upplevda sannolikheten är ett av de centrala bevisfaktum för att bevisa uppsåt.²⁷ Det som är skillnaden för de olika uppsåtsformerna är att sannolikhetsuppsåt prövar endast den upplevda sannolikheten och bedömer om det förelegat uppsåt utifrån detta eller inte. Vid likgiltighetsuppsåt så utgör den upplevda sannolikheten en presumtion om ifall uppsåt har förelegat eller inte, men denna presumtion kan brytas. Om det finns andra faktorer som indikerar att uppsåtet skulle ses annorlunda, kan presumtionen brytas, antingen så att uppsåt anses föreligga vid låg sannolikhet eller så att uppsåt anses inte föreligga vid hög sannolikhet. Ju högre sannolikheten är, desto mer krävs det dock för att presumtionen ska brytas.

3.1.1 Kort historia:

Det förelåg inledningsvis mycket oklarhet kring hur uppsåtets nedre gräns skulle fastställas, men i och med NJA 1959 s. 63 började domstolar utgå ifrån det hypotetiska eventuella uppsåtet som den nedre gränsen för uppsåt. Hypotetiskt eventuellt uppsåt utgick ifrån två led

---

²¹ NJA 2016 s. 763 p. 15

²² NJA 2016 s. 763 p. 22

²³ NJA 2016 s. 763 p. 18-19

²⁴ NJA 2004 s. 176 men även till exempel NJA 2016 s. 763

²⁵ NJA 2016 s. 763 p. 16 (Denna motivering uttrycks även redan i SOU 1996:185)

²⁶ NJA 2016 s. 763 p. 17

²⁷ När det gäller NJA 2002 s. 449 uttrycks denna synpunkt framförallt av den grupp som förordade likgiltighetsuppsåt men även den som förordade sannolikhetsuppsåt (såklart).

i bedömningen. Inledningsvis skulle det fastställas om gärningsmannen insåg att "den brottsliga" effekten kunde inträffa till följd av gärningsmannens agerande.²⁸ Om så ansågs vara fallet skulle det sedan konstateras om gärningsmannen fortfarande hade agerat i ett hypotetiskt scenario där denne hade varit säker på att effekten skulle inträffa. Om det kunde fastställas bortom rimlig tvivel att gärningsmannen även i en sådan situation agerat, så skulle denne anses ha uppsåt.²⁹ Det hypotetiska eventuella uppsåtet fick dock mycket kritik som till slut ledde till att HD valde att gå ifrån denna uppsåtsform. Framförallt centrerade kritiken kring att fokuset hamnade allt för ofta på gärningsmannens karaktär snarare än den faktiska gärningen, samt att det framstår som högst ifrågasättbart att bedöma en persons uppsåt utifrån hur de hade agerat i en helt annan situation snarare än hur de handlat i verkligheten.³⁰ Likgiltighetsuppsåt började diskuteras i någon form redan på 1970-talet men då endast som ett alternativt sätt att uttrycka det hypotetiska eventuella uppsåtet.³¹

Till följd av den kritik som riktats mot det hypotetiska eventuella uppsåtet tillsatte regeringen 1994 straffrättskommittén för att titta över frågan. Kommitténs arbete resulterade i SOU 1996:185 vari de bland annat föreslog att definitionen för uppsåt skulle lagstiftas om och att gränsen skulle definieras annorlunda. Detta ledde till slut fram till Prop. 2000/2001:85, men det beslutades att inte lagstifta inom området, utan snarare uppmanades domstolarna till att organiskt utveckla praxis i syfte att gå ifrån det hypotetiska eventuella uppsåtet.³²

Utvecklingen mot en ny nedre gräns för uppsåtet började ta form i NJA 2002 s. 449 där en man dömdes för försök till grov misshandel efter att han blivit ombedd av polis att stanna, gasade och körde rätt mot polisen. Även om domstolen var enig om att mannen i fråga skulle dömas för brott så använde alla instanser olika motiveringar och även högsta domstolens ledamöter var splittrade om den exakta formuleringen av uppsåtet.

3.1.2 Översiktligt om NJA 2002 s. 449

I NJA 2002 s. 449 tas likgiltighetsuppsåt upp, vari HD menar att uppsåtsformen skiljer sig markant från det hypotetiska eventuella uppsåtet då bedömningen nu istället fokuserar på gärningsmannens inställning vid händelseförloppet istället för i ett alternativt scenario. Dock kritiserades även likgiltighetsuppsåtet av straffansvarsutredning för att riskera att på samma sätt som det hypotetiska eventuella uppsåtet baseras på annat än de faktiska gärningsomständigheterna.³³

I domskälen påpekar HD i förhållande till likgiltighetsuppsåtet att uppsåt bör kunna förutsättas vid fall där sannolikheten för effekten var hög, men att det blir svårare i situationer där det är mindre klart vad effekten skulle bli. HD pekar på att i tidigare fall har framförallt likgiltighetsmarkörer använts för att peka på uppsåt i fall där sannolikheten varit lägre. HD

²⁸ Detta är samma första led som inom likgiltighetsuppsåt.

²⁹ Borgeke (2017) s.94

³⁰ Se bland annat NJA 2002 s. 449 och NJA 2004 s. 176 angående den kritik som riktats mot denna uppsåtsform.

³¹ Borgeke (2017) s. 95

³² För mer detaljer se Borgeke (2017) s.95-96

³³ NJA 2002 s. 449

anser ändå att det bör krävas avsevärd risk för att det ska bli tal om likgiltighets uppsåt och att det inte bör användas vid lägre risknivåer. I fallet i fråga ansåg dock HD att kraven var uppfyllda och att likgiltighets uppsåt förelåg.³⁴ Domen var dock inte enig. Tre justitieråd var skiljaktiga i målet varav två framförde en alternativ dom och den tredje framförde ytterligare ett alternativ.

De två justitieråden lade inledningsvis tryck på faktumet att det är faktiska omständigheter vid gärningstillfället som ska läggas till grund och vad gärningsmannen utgick ifrån då. Angående fall där gärningsmannen utgår ifrån att effekten kommer inträffa bör uppsåt föreligga. Det svåra är fall där det inte kan anses att gärningsmannen utgår ifrån effekten, men ändå anses ha räknat med effekten som en möjlighet. Likgiltighet har använts som grund för uppsåt då endast insikt snarare pekar på vårdslöshet än uppsåt. De skiljaktiga anser dock att likgiltigheten måste kunna grundas på annat än insikt om risken, då det annars inte får någon individuell betydelse och det är här den huvudsakliga kritiken ligger.

De skiljaktiga ansåg att om aspekter som gärningsmannens karaktär, sinnesstämning, intressen och relation till offret skulle komma att kunna betraktas, skulle detta kunna leda till rent spekulerande kring gärningsmannens inställning. De ansåg att denna typ av bedömningar skulle riskera att återintroducera det hypotetiska eventuella uppsåtet, endast under något annorlunda beteckning. Det uttrycktes också farhågor om att även situationer där sannolikheten varit låg skulle börja bedömas som uppsåtliga.³⁵

De skiljaktiga vänder sig snarare till sannolikhets uppsåt, som de påpekar används i andra nordiska länder (dock har det tidigare avvisats i Svensk rätt). Det som framförallt diskuteras är kvalificerat sannolikhets uppsåt, då hög sannolikhet på egen hand endast pekar åt grov vårdslöshet och därmed bör det krävas något mer för att kunna fastställa uppsåt. Angående likgiltighet för att fylla denna funktion anser de skiljaktiga dock att detta endast tillför något i undantagsfall, och därmed bör det inte ses som det avgörande rekvisitet.

De skiljaktiga justitieråden anser snarare att gränsen bör dras vid fall där gärningsmannen haft insikt om att sannolikheten för att effekten inträffar är övervägande eller att effekten kommer uppstå vid normalt händelseförlopp. Justitieråden konstaterar att detta skulle innebära ett visst osäkert gränsområde, men anser att samma är fallet med likgiltighets uppsåt om det bara kan tillämpas över en viss risknivå. De anser inte heller att detta skulle leda till annorlunda tillämpning än hur likgiltighets uppsåtet hittills har använts.

Ytterligare ett justitieråd var skiljaktigt i ansvarsfrågan. Detta justitieråd höll dock istället fast vid hypotetiska eventuella uppsåtet. Här menades att trots den kritiken som riktats mot det hypotetiska eventuella uppsåtet har tillämpningen i praktiken lett till rimliga resultat och att praxis utvecklats tillräckligt för att anpassa uppsåtsformen till olika situationer. Att ändra

---

³⁴ NJA 2002 s. 449

³⁵ Detta är speciellt intressant då HD sedan mer eller mindre införde just detta som grund för bedömningen av likgiltighets uppsåt i NJA 2004 s. 176 och att en av poängerna med uppsåtsformen var att den tillät att vissa handlingar skulle kunna anses uppsåtliga trots låg sannolikhet.

uppsåtets formulering skulle oundvikligen leda till osäkerhet under en längre tid. Med tanke på de problem som skulle uppstå genom att ändra formen för uppsåt, och då tillämpningen i nuläget ger bra resultat, anses det inte finnas tillräcklig anledning att ändra uppsåtet. Detta justitieråd ansåg att det inte fanns tillräcklig bevisning för att fälla gärningsmannen i detta fall till skillnad från övriga justitieråd.

3.1.2 Likgiltighetsuppsåtets införande:

Även om NJA 2002 s. 449 pekade på ett steg ifrån det hypotetiska eventuella uppsåtet var rättsläget fortfarande oklart, framförallt då HD hade varit högst oeniga i domen.³⁶ Första tydliga praxis kom med NJA 2004 s. 176. Här slog HD definitivt fast att likgiltighetsuppsåt var den nya nedre gränsen för uppsåt och lade fram hur det skulle tillämpas.³⁷ Likgiltighetsuppsåtet har fortfarande varit kritiserat av många olika skäl och det har funnits oklarheter. Men efter NJA 2004 s. 176 var det klart att det var detta som var uppsåtets nya nedre gräns.

3.2 Tidigare forskning inom området

Liggiltighetsuppsåt har diskuterats länge inom såväl domskäl som doktrin och en totalt övergripande bild av denna diskurs är utanför denna studies räckvidd, men det har ändå varit värt att ta upp en del doktrin som varit relevant för utformningen av likgiltighetsuppsåtet som såväl denna studie.

3.2.1 Kommentering utifrån NJA 2004 s. 176

Kort efter att NJA 2004 s. 176 publicerades tillkom ett antal artiklar som diskuterade de olika aspekterna av domen. Petter Asp har bland annat i artikeln "Uppsåtets nedre gräns – en efterlängtd sequel" gått över rättsfallet och kommenterat detta. Inledande pekar Asp på att likgiltighetsuppsåtet inte egentligen utgör någon större skillnad från det hypotetiska eventuella uppsåtet och att likgiltighetsuppsåtet i praktiken inte skulle leda till markant annorlunda tillämpning eller värdering av bevisfakta.³⁸ Asp säger till och med att det inte tycks finnas någon "beaktansvärd skillnad gällande innehållet i uppsåtsbegreppen".³⁹ Asp illustrerar detta genom att peka på att om uppsåt anses uppfyllt inom den ena uppsåtsformen, så skulle det peka på att även uppsåt föreligger för den andra uppsåtsformen (om gärningsmannen är likgiltig inför effekten skulle denne agerat även vid säkerhet att effekten skulle inträffa och vice versa). Detta framkommer även i NJA 2004 s. 176 då HD uttrycker att bägge uppsåtsformer pekar på liknande förhållanden och anser att det hypotetiska provet fortfarande skulle kunna användas för att pröva bevisning. Det finns inte heller något stöd för att HD hade som mål att förändra gränsen för uppsåt materiellt även om definitionen ändrades, utan snarare var avsikten att genom detta förtydliga gränsen. Syftet med

---

³⁶ Asp pekar bland annat på detta. Se Asp (2005) s. 385

³⁷ Fallet behandlas i detalj nedanför.

³⁸ Asp (2005) s. 390-391

³⁹ Asp (2005) s. 391

förändringen (som även Asp pekar ut)⁴⁰ var framförallt att det hypotetiska eventuella uppsåtet, som egentligen varit ämnat att titta på gärningsomständigheterna, lett till allt för mycket fokus hamnat på gärningsmannens karaktär. Genom att skifta definition för uppsåtet var syftet att fokuset skulle falla mer tydligt på gärningsomständigheterna istället för gärningsmannens karaktär.

Andreas Rung bidrar till diskussionen kring likgiltighetsuppsåt med en mer kritisk syn. I sin artikel "Likgiltighetsuppsåt – En ny form av uppsåtets nedre gräns?" diskuterar Andreas Rung likgiltighetsuppsåtet och utsätter det för viss kritik. Rung karaktäriserar likgiltighetsuppsåtet som bestående av en inledande bedömning om gärningsmannen är likgiltig inför att det föreligger en risk för en kriminell effekt, och sedan en bedömning om gärningsmannen även är likgiltig inför att denna effekt faktiskt inträffar.⁴¹ Rung framför att det inte tycks teoretiskt möjligt att separera dessa led då en gärningsman som är införstådd med effekten och ändå agerar redan nödvändigtvis är likgiltig i viss mån. Därmed anser Rung att det inte är någon reell skillnad på bägge leden för att fastställa likgiltighetsuppsåt samt att uppsåtsformen snarare liknar medveten oaktsamhet.⁴²

Även Magnus Ulväng analyserade NJA 2004 s. 176 i sin text "Likgiltighetsuppsåt" där han framförallt tittar på vad likgiltighetsuppsåtet innebär samt vilka olika faktorer som kan komma att spela in i bedömningen. Ulväng pekade bland annat på att likgiltighetsuppsåtet på många sätt liknar det hypotetiska eventuella uppsåtet men det drar fokus i större grad till fallet än gärningsmannen.⁴³ Kopplingen dras också till sannolikhetsuppsåt där Ulväng pekar på att de ofta tillämpas likadant, men att det finns en (om något snäv) möjlighet att korrigera bedömningar som anses ge oönskade resultat.⁴⁴ En stor del av texten fokuserar även på olika bevisfaktorer som kan komma att påverka denna bedömning.⁴⁵ Däremot påpekar Ulväng att grundproblemet för likgiltighetsuppsåt är att det är svårt att finna bevis till stöd för det och därmed blir risken stor att bedömning faller tillbaka i spekulerande kring gärningsmannens karaktär.⁴⁶ Ulväng kritiserar även bevisfaktorerna som han tidigare tagit upp (samt de som HD listade i NJA 2004 s. 176) då många av dessa redan använts vid hypotetiskt eventuellt uppsåt, då gränsen ansågs bygga på gärningsmannens karaktär. Frågan blir då hur dessa faktorer nu istället ska gå att användas för att bevisa likgiltighet kopplat till gärningen. Det ifrågasätts även generellt hur väl likgiltighet faktiskt går att fastställa och isåfall hur lämpligt det verkligen är som uppsåtets nedre gräns.⁴⁷

3.2.2 Martin Borgeke och NJA 2016 s. 763

---

⁴⁰ Asp (2005) s. 391

⁴¹ Andreas Rung, (2006/2007) "Likgiltighetsuppsåt – En ny form av uppsåtets nedre gräns?" s. 254, JT

⁴² Rung (2006/2007) s. 255

⁴³ Magnus Ulväng (2005) "Likgiltighetsuppsåt", SvJT, s. 3-4

⁴⁴ Ulväng (2005) s. 17

⁴⁵ Begreppet är likställt med vad som benämns som likgiltighetsmarkörer i resten av texten. Det framstod dock inte relevant att lista alla de faktorer som Ulväng berör.

⁴⁶ Ulväng (2005) s.13

⁴⁷ Ulväng (2005) s. 17

Martin Borgeke är en av dem som också skrivit om likgiltighetsuppsåt vid flera tillfällen. Delvis finns Borgekes artikel "Liggiltighetsuppsåt i teori och praktik", från 2015 som lägger fram just vad likgiltighetsuppsåt innebär, dess utveckling samt slutligen viss kritik mot hur uppsåtsformen hade kommit att tillämpas av domstolar i landet då Borgeke menade att domstolarna inte tycks förstå likgiltighetsuppsåt och i för stor grad fokusera på likgiltighetsmarkörer.⁴⁸ Borgeke skrev sedan 2017 artikeln "Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns" i *Ljuset* av NJA 2016 s. 763⁴⁹ där han återigen gick igenom uppsåtsformens historia, NJA-fallet i fråga och slutligen uttryckte en förhoppning att detta fall skulle förtydliga mer hur likgiltighetsuppsåt ska tillämpas. Borgeke ansåg att det avgörande för bedömningen borde vara den uppfattade samt verkliga sannolikheten, vilket var något som även framfördes i NJA 2004 s. 176.⁵⁰ Borgeke förklarade i artikeln att likgiltighetsuppsåtet skulle snarare ses som ett kvalificerat sannolikhetsuppsåt och att det ska presumeras uppsåt om gärningsmannen trodde att effekten skulle inträffa, men att det fanns viss möjlighet att med hjälp av andra faktorer justera utfallet.⁵¹

Den kritiska synen på likgiltighetsuppsåt har dock fortsatt. Suzanne Wennberg har i en tidigare artikel kritiserat likgiltighetsuppsåtet som otydligt och att det mer eller mindre faller tillbaka i hypotetiska prov.⁵² Wennberg kritiserar faktumet att likgiltighetsuppsåt kräver att gärningsmannen är likgiltig inför riskens förverkligande medan bara faktumet att gärningsmannen är likgiltig inför att risken föreligger inte kvalificerar. Enligt Wennberg så bör inte dessa fall kunna skiljas åt då likgiltigheten inför risken rimligen bör sträcka sig till att innefatta likgiltighet inför att den förverkligas.⁵³ Det blir därmed enligt Wennberg upp till domstolen att försöka dra en skiljelinje mellan fall då en gärningsman är likgiltig inför effektens förverkligande med fall då gärningsmannen endast är likgiltig inför faktumet att risken kan komma att förverkligas. Därmed faller uppsåtsformen mer eller mindre tillbaka i det hypotetiska provet med utgångspunkt i frågan om gärningsmannen skulle handlat på samma sätt om han visste att effekten skulle uppstå.

Vidare vänder Wennberg sig mot NJA 2016 s. 763, som hon menar omformulerar definition av likgiltighetsuppsåt, och kritiserar denna. Wennberg pekar på att HD i denna dom istället lägger fokus på vad gärningsmannen tror effekten kommer bli, vilket i detta fall innebär att gärningsmannen antagit eller utgått från att så blir fallet. Wennberg menar dock att om gärningsmannen tror att en effekt kommer att inträffa är det snarare tal om insiktsuppsåt än likgiltighetsuppsåt.⁵⁴ Wennberg pekar på att vetskap om effekten av en handling inte behöver finnas med i en persons direkta medvetna under stunden, utan det räcker att det finns i ens

---

⁴⁸ Det är ett begrepp som Borgeke myntade för att beskriva de aspekt som listade i NJA 2004 s.176 som kan påverka hur uppsåtet bedöms.

⁴⁹ Detta fallet kommer att behandlas i mer detalj nedanför. Värt att påpeka är även faktumet att Martin Borgeke var med som justitieråd och dömde i fallet.

⁵⁰Borgeke (2017) s. 98-99

⁵¹ Borgeke (2017) s. 105

⁵² Suzanne Wennberg (2016), "Liggiltighetsuppsåtet igen– en ny dom som inte kommer att bli vägledande?", s. 723 JT. Värt att notera att denna artikel skrevs innan Borgekes artikel.

⁵³ Wennberg (2016) s.723 Även Rung framförde liknande resonemang som visats ovan.

⁵⁴ Wennberg (2016) s. 725

undermedvetna för att utgöra uppsåt. Om en person logiskt vet vad följden av dennes handlande bör bli är detta tillräckligt för uppsåt.⁵⁵

Suzanne Wennberg har även ytterligare kommenterat NJA 2016 s. 763 och Martin Borgekes artikel om detta i texten “Replik till Martin Borgeke - Likgiltighetsuppsåtet igen”. Wennberg konstaterar att HD tycks anse att det avgörande för likgiltighetsuppsåt är om gärningsmannen räknade med att effekten skulle inträffa eller inte. Wennberg anser dock att detta snarare bör ses som bevisning för risktagande, men det som avgör om likgiltighetsuppsåt föreligger är snarare gärningsmannens attityd i förhållande till effekten.⁵⁶ Wennberg pekar även på det faktum att HD menar att en gärningsman som tror att effekten ska inträda trots låg sannolikhet ska också ses som likgiltig. Det är dock högst fundersamt under vilken omständighet en rationell människa skulle räkna med en effekt som denne samtidigt anser har låg sannolikhet att inträffa.⁵⁷ Wennberg tänker att HD rimligen här försökte inkludera fall där likgiltighetsmarkörer förelegat som skulle leda till uppsåt, men resonemanget blir bristande med effekten att likgiltighetsmarkörer förlorar sin betydelse.

Vidare tittar Wennberg på Borgekes kommentarer till fallet och menar att Borgekes formulering av likgiltighetsuppsåtet (som följer i HD:s linje gällande uppfattad sannolikhet) börjar röra sig ifrån att kunna klassas som likgiltighetsuppsåt, utan att det snarare rör sig om något annat.⁵⁸ Även Borgeke erkänner detta till viss mån då han använder sig av termen “kvalificerat sannolikhetsuppsåt”. Wennberg anser att det inte finns någon anledning att gå denna omväg för att fastställa likgiltighet eller att frånträda tidigare sätt att fastställa likgiltighet på (vilket domstolen inte heller i större mån gjort). Wennberg pekar på att det snarare blir en omväg att fokusera för mycket på gärningsmannens tro om effektens inträde och att detta inte fångar upp idén om en likgiltig person, utan snarare är riskbedömning.⁵⁹

Även Erik Svensson har kommenterat NJA 2016 s. 763 och Borgekes artikel i sin artikel “Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns?”. Svensson betraktar samma tendens som Wennberg, att likgiltighetsuppsåtet faller nära den medvetna oaktsamheten. Svensson uttrycker dock mer nyans i denna bedömning och pekar på att det rör sig om en skala som till slut går upp till insiktuppsåt men att likgiltighetsuppsåt inträffar tidigare och kan även föreligga vid låg tro på att något kommer inträffa om det finns flera andra likgiltighetsmarkörer.⁶⁰ Svensson pekar vidare på att NJA 2016 s. 763 snarare skulle utformats i syfte för att domstolar skulle lägga större vikt vid sannolikheten, då domstolarna snarare gått över till att i allt större grad utgå ifrån likgiltighetsmarkörer snarare än den uppfattade risken. Svensson slutsats av NJA 2016 s. 763 är framförallt att HD pekar på att förekomsten av likgiltighetsmarkörer inte automatiskt innebär att likgiltighetsuppsåt föreligger.⁶¹

---

⁵⁵ Wennberg (2016) s.726

⁵⁶ Suzanne Wennberg (2017) “Replik till Martin Borgeke - Likgiltighetsuppsåtet igen” s. 270-271 SVJT

⁵⁷ Wennberg (2017) s. 271

⁵⁸ Wennberg (2017) s. 271-272

⁵⁹ Wennberg (2017) s. 272-273

⁶⁰ Erik Svensson, (2017) Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns? s. 184 SVJT

⁶¹ Svensson (2017) s.186

Svensson ställer sig dock också kritiskt till att HD lade så stort fokus på den uppfattade sannolikheten. Svensson påpekar att uppfattad sannolikhet inte är det enda bevisfaktum av stor betydelse för att avgöra likgiltighetsuppsåt.⁶² Till skillnad från HD anser även Svensson att detta inte i sig kan avgöra andra ledet för likgiltighetsuppsåt (vilket HD tycks argumentera) och Svensson uttrycker här en oro att den formulering som HD framfört riskerar att fler domstolar ska börja se den uppfattade sannolikheten som ett kriterium för att alls kunna fastställa uppsåt trots att det inte nödvändigtvis alltid sammanfaller med uppsåt.⁶³

Vidare ställer sig Svensson kritiskt till faktumet att HD inte tog upp några likgiltighetsmarkörer i målet. Då det rörde sig om ett fall där gärningsmannen huggit en kökskniv in i ryggen på någon borde det åtminstone vara fråga om hänsynslöshet. Det diskuteras inte heller något om angreppssättet och vilken effekt detta typiskt ämnar att åsamka, vilket också vore aktuellt.⁶⁴ Svensson pekar på att detta är saker som haft möjlighet att starkt påverka bedömning som HD inte alls tycks ha berört i någon större mån. HD tycks också separera bedömningen på så vis att den uppfattade sannolikheten skapar en presumtion som likgiltighetsmarkörerna sedan kan potentiellt bryta. Dessa två anser Svensson dock samspelar och kan inte separeras på detta vis.⁶⁵ Det går trots allt ytterst sällan att med någon säkerhet säga hur sannolikheten låg till och man måste därmed ta in andra faktorer, som till exempel hur gärningsmannen agerat och om denne har visat upp likgiltighetsmarkörer kan detta ge stark indikation på hur denne uppfattat sannolikheten. Det som HD nu uttrycker är att gärningsmannen först skulle gjort en sannolikhetskalkyl och sedan agerat på ett visst vis, vilket framstår som verklighetsfrämmande.⁶⁶ Svensson gör dock slutligen tydligt att han i mycket instämmer med domen och tycker inte att den är i stort speciellt kontroversiell.⁶⁷

4. Likgiltighetsuppsåtet i praxis

4.1 Fall från Högsta domstolen

I detta avsnitt kommer de fall som är av relevans för studien gås igenom i detalj och analyseras. Inledningsvis kommer de centrala NJA-fallen på området listas. Då likgiltighetsuppsåt (och uppsåt generellt) definieras och ges innebörd i praxis är NJA-mål den huvudsakliga rättskälla som finns för vad likgiltighetsuppsåt innebär och hur det tillämpas. Därmed analyseras dessa mål inledande för att ge en tydligare bild av rättsläget.⁶⁸

4.1.1 NJA 2004 s. 176

---

⁶² Svensson (2017) s. 186

⁶³ Svensson (2017) s.186-187

⁶⁴ Svensson (2017) s. 187

⁶⁵ Svensson (2017) s. 188

⁶⁶ Svensson (2017) s. 189

⁶⁷ Svensson (2017) s. 190

⁶⁸ Möjligen hade NJA 2002 s. 449 kunnat behandlas under denna del också, men då det är kronologiskt något mer av en föregångare till likgiltighetsuppsåtet framstod det som mer naturligt att behandla det under historia-sektionen.

Inledningsvis har vi “HIV-fallet” där likgiltighetsuppsåtet fastställdes. Fallet i fråga berör en man som har haft oskyddat samlag med ett antal olika personer trots att han under tiden för samlagen varit HIV-smittad och därmed brutit mot riktlinjer om att inte ha oskyddat samlag med personer som inte är smittade samt att informera dessa om den egna smittan. Ingen av parterna som den tilltalade hade haft samlag med hade blivit smittade, så åtalet gällde försök till grov misshandel. Avgörande var bedömningen angående hur stor sannolikheten var att smittan skulle föras vidare.

Inledningsvis konstaterar HD att det måste först ha objektivt funnits en risk för att smittan skulle kunna förts vidare för att något brott skulle kunna föreligga. Den tilltalade hade tagit bromsmedicin under hela perioden för åtalet vilket drastiskt minskat antalet virus som förekom i hans kropp. Det innebär att risken för smittspridning varit drastiskt minskad men att det fortfarande fanns viss (om ändå väldigt låg) risk.

HD ansåg att även om behandlingen innebär att det var en betydligt lägre risk att smittan skulle spridas vidare, så ansåg fortfarande praxis att HIV skulle vara subjekt för smittskyddsregler oavsett i vilken grad det påträffades och det fanns inte tillräckligt stöd för att frånga denna bedömning. Därmed skulle fallet bedömas som att det hade funnits en i straffrättslig mening betydelsefull risk för smittspridning.⁶⁹ Stor vikt lades på faktumet att de smittskyddsregler som finns fortfarande gäller och bör efterlevas.

Detta innebär att de objektiva rekvisiten för försök till misshandel var uppfyllda då det fanns en reell risk för brottets fullbordande. Frågan blev då om den tilltalade hade uppsåt till gärningen.

HD konstaterade att den tilltalade hade fått information om smittrisk och därav måste ha insett att en risk förelåg för att smittan skulle överföras. Detta ansågs räcka för att nå upp till brottet framkallande för fara av annan, men för försök till misshandel behövde det avgöras om den tilltalade hade haft uppsåt inte bara för risken utan också till att smittan faktiskt spreds vidare. Insikt av risken är således inte i sig grund för att uppsåt ska föreligga utan det krävs att uppsåtet även sträcker sig till att risken faktiskt realiserar.

4.1.1.1 Högsta domstolen om uppsåt och dess nedre gräns

För uppsåt till gärningsomständigheter och effekter är utgångspunkten att gärningsmannen hade insikt om att dessa kommer föreligga eller ske som en direkt effekt av handlingen. Det innebär inte att gärningsmannen måste se det som en helt ofrånkomlig följd utan det räcker att det ses som praktiskt taget oundvikligt. Gärningsmannen behöver inte heller ha haft rätt i sin bedömning för att fortfarande ha denna grad av uppsåt.

---

⁶⁹ HD ger en djupgående övergång och analys av smittläget som i sig är mycket intressant och välgjord men som saknar djupare betydelse i denna studie och därav endast berörs kortfattat.

Det krävs dock inte att gärningsmannen når upp till denna grad av uppsåt för att det ändå ska anses att uppsåt föreligger. Det räcker i vissa fall att gärningsmannen insett att det fanns en risk för effekten eller gärningsomständigheten i vissa fall. Exakt vilka fall som detta gäller har diskuterats mycket i praxis.

Grundformerna för uppsåt till effekt tenderar att ses som direkt och indirekt uppsåt till en effekt. Direkt uppsåt avser fall där gärningsmannen haft för avsikt att orsaka effekten (även som ett delmål) och indirekt uppsåt är fall där gärningsmannen ser effekten som ett nödvändigt steg för att uppnå ett mål även om effekten i sig inte är avsedd.

Dessa former kan kopplas till insiktsuppsåt som diskuterats ovan där gärningsmannen är praktiskt säker på att effekten kommer uppstå men uppsåtsformerna är även tillämpliga om gärningsmannen endast insåg att det förelåg en risk för att effekten skulle inträffa. Om gärningsmannen haft direkt eller indirekt uppsåt till effekten föreligger uppsåt oavsett hur låg risken faktiskt var. Det avgörande är således inte risken i sig eller hur stor gärningsmannen uppfattar att risken är, utan faktumet att gärningsmannen hade inställningen att effektens förverkligande inte spelade någon roll för dennes agerande. Då detta anses avgörande i fall där direkt och indirekt uppsåt föreligger får det även i andra fall anses avgörande att gärningsmannen insett att effekten kan uppstå men ändå valt att utföra handlingen.

Denna formulering anses dock av HD vara relativt vag och i behov av att specificeras för att kunna användas tydligt i enskilda fall. Därmed bör även tidigare diskussioner och praxis ses för vägledning. Det har framställts tre olika former för uppsåtets nedre gräns tidigare: hypotetiskt eventuellt uppsåt, sannolikhetsuppsåt och likgiltighetsuppsåt, med något olika formuleringar kopplade till dessa.

Hypotetiskt eventuellt uppsåt består av en bedömning i två led där det först konstateras om gärningsmannen insåg att det förelåg en risk att dennes agerande skulle leda till en viss effekten eller gärningsomständighet. Efter detta konstaterats görs ett hypotetiskt prov där det framställs ett scenario där gärningsmannen istället för att bara ha insikt, var helt säker på att effekten skulle inträffa eller gärningsomständigheten skulle föreligga. Om gärningsmannen i detta scenario fortfarande skulle ha begått gärningen skulle gärningsmannen anses ha haft uppsåt.

Framförallt har det andra ledet utsatts för mycket kritik då det innebär att domstolen baserar sin bedömning utifrån ett påhittat alternativt scenario och hur gärningsmannen skulle agerat inom detta, snarare än de faktiska omständigheterna i fallet.⁷⁰ Det hypotetiska uppsåtet tycks även te sig mer som ett bevisprov än en faktisk beskrivning av vad uppsåt innebär.

Sannolikhetsuppsåtet är den andra form som innebär att man utgår ifrån hur sannolikt gärningsmannen fann det vid gärningstillfället att en effekt skulle uppstå eller

---

⁷⁰ I bland annat NJA 2002 s. 449 fann domstolen denna kritik som övertygande.

gärningsomständighet skulle föreligga. Det är här gärningsmannens bedömning och inte den faktiska sannolikheten som är avgörande för att fastställa uppsåt.

Kritik mot denna form av uppsåt utgår ifrån att det kan leda till orimliga tillämpningar i praktiken. Till exempel finns fall där sannolikheten visserligen kan vara hög men det inte ändå kan anses föreligga uppsåt (exempelvis en högriskoperation som en läkare väljer att genomföra) eller omvända fall där låg risk förelåg men det ändå måste funnits uppsåt (exempelvis om en gärningsman skulle spela rysk roulette med en annan persons liv på linjen).

Likgiltighetsuppsåtet, som är den tredje formen, påminner mycket om det hypotetiska eventuella uppsåtet men istället för att utgå ifrån ett hypotetiskt scenario ämnar man utgå ifrån gärningsmannens inställning i det faktiska fallet.

Kritik har riktats mot likgiltighetsuppsåt framförallt utifrån bevishänseende då det i många fall saknas grund för att avgöra denna fråga (utöver sannolikhetsavvägningar) och att det därmed skulle leda till samma teoretiska spekulationer kopplade till gärningsmannens person som det hypotetiska eventuella uppsåtet.

Viktigt att notera är att likgiltighetsuppsåt inte innebär att gärningsmannen varit allmänt likgiltig (då detta uppnås i viss mån bara då gärningsmannen insett att det föreligger risk för att en brottslig effekt inträffar) utan det krävs att gärningsmannen är likgiltig till förverkligandet av den brottsliga effekten. Detta gäller även om gärningsmannen inte ville att effekten skulle uppstå men ändå valt att agera. Om gärningsmannen däremot agerat utifrån inställningen att effekten inte skulle uppstå så är det inte fråga om likgiltighet.

När det gäller svårigheterna kring bevisning uppmärksammade HD att detta var ett problem kopplat till likgiltighetsuppsåt, men det ansågs att svårigheter kring bevisning skulle komma att föreligga oavsett vilken lägsta definition på uppsåtet som valdes.

Slutsatsen som HD konstaterar i detta fall är att likgiltighetsuppsåtet utgör den lämpligaste formuleringen för uppsåtets nedre gräns. HD konstaterar att termen "likgiltighetsuppsåt" dock i sig kan vara något missvisande då termen riskerar att leda till bedömningar om gärningsmannen varit allmänt likgiltig eller spekulationer om gärningsmannens karaktär. Det ansågs dock att denna form av kortare termer alltid löper risken att leda tankarna fel, men de är högst användbara och i avsaknad på en bättre term stod HD fast vid "likgiltighetsuppsåt".

Angående bevisföring av likgiltighetsuppsåt påpekar HD att även om fri bevisföring är huvudregeln kan riktlinjer ges i praxis. De riktlinjer HD anser gäller är att insikt om hög sannolikhet ofta i sig kan räcka för uppsåt. Vid lägre risk kan faktorer som hänsynslöshet, upprörd sinnesstämning och ett egenintresse i den negativa effekten anses peka på uppsåt.⁷¹ Om gärningsmannen dock utgick ifrån att det var fråga om en inte speciellt avsevärd risk

---

⁷¹ Vad som senare kommer att kallas för likgiltighetsmarkörer.

anses det indikera att uppsåt inte förelåg. HD poängterar dock noggrant att dessa riktlinjer ska behandlas med försiktighet och urskiljning då omständigheterna i det individuella fallet kan skifta. Även angreppssättet vid våldsbrott och vilken effekt detta angreppssätt typiskt är ägnat att åstadkomma kan vara vägledande.⁷²

4.1.1.2 Bedömning i fallet

HD konstaterade att risken för att smittan skulle överföras var förhållandevis låg under de olika samlagen i fråga. Det ansågs inte heller att den tilltalade hade haft avsikt att smittan skulle föras över eller estimerat risken som större än den var. Med tanke på den låga risken och att det inte fanns några likgiltighetsmarkörer ansågs inte heller gärningsmannen ha varit likgiltig. Visserligen hade han haft samlag upprepade gånger och därmed utfört ett upprepat risktagande, men detta ansågs inte ge stöd för likgiltighet.

Det ansågs därmed inte finnas grund för att döma den tilltalade för försök till grov misshandel, dock som konstaterats ovan var rekvisiten fortfarande uppfyllda för framkallande av fara för annan. Gärningsmannen hade förutsatt att risken var så låg att överföringen inte hade varit möjlig. Det ansågs ändå då han informerats om förhållningsreglerna att han varit medveten om risken och därmed kunde hållas ansvarig för framkallande av fara för annan. Trots att gärningsmannen hade trott att risken var låg, så var förhållningsreglerna detsamma och därmed ansågs han kunna hållas ansvarig då han medvetet framkallat fara.

Det fastställdes även att genom insikt av risken hade gärningsmannen agerat medvetet oaktsamt men det krävdes mer för att nå upp till uppsåt. Då det, som nämnts, inte fanns några ytterligare faktorer som pekade på att gärningsmannen i någon mån varit likgiltig, ansågs inte gärningsmannen ha agerat med uppsåt i frågan.

4.1.1.3 Analys:

Detta är studiens klart mest centrala rättsfall, då fallet lade grunden för likgiltighetsuppsåt som uppsåtets nedre gräns och definierade vad likgiltighetsuppsåt innebär. All praxis som efteråt har diskuterat likgiltighetsuppsåt har sin grund i vad HD konstaterade i detta avgörande.

Avgörandet är dock inte utan problem och har punkter som är värda att diskutera. HD:s uttalande om det hypotetiska eventuella uppsåtet tycks något förvirrande. HD tycks här uttrycka att den bedömning som man gör enligt uppsåtformen inte egentligen är ett hypotetiskt prov, utan snarare en bevismetod för att fastställa om förverkligandet av effekten hade hindrat gärningsmannen i sitt agerande. Efter detta fastställer man därmed att uppsåtformen snarare är en bevismetod än en definition på uppsåtets nedre gräns och därmed bör det inte heller utgöra uppsåtets nedre gräns.

---

⁷² Se även NJA 1998 s. 86

Det framstår som att HD menar att all kritik om att hypotetiskt eventuellt uppsåt baseras på att man framställer ett hypotetiskt scenario egentligen inte stämmer då man såklart utgår ifrån den verkliga händelsen och vad som kunde utläsas av gärningsmannen då.⁷³ Uppsåtsformen skulle istället endast utgöra en metod att pröva om bevisningen håller, och det är där man menar problemet ligger, då det inte är en bra definition på vad uppsåt är. Problemet jag ser med detta resonemang är att det tycks som att HD förkastar all kritik som har riktats mot det hypotetiska eventuella uppsåtet och menar att den skulle vara oriktig, men sedan väljer man att avskaffa uppsåtsformen ändå, på helt andra grunder. Det framstår även som något av en omskrivning av historien, då det hypotetiska eventuella uppsåtet tydligen har lett till uppfattningen att det är ett hypotetiskt scenario som framställs och provas. Möjligen menar HD att så inte var intentionen, men det ändrar inte hur uppsåtet sedan har använts och blivit i praxis.

Vidare framstår även HD:s kritik av sannolikhetsuppsåt som ifrågasättbar. Kritiken består framförallt i att det kan finnas situationer där sannolikheten ger ett oriktigt utfall. HD framställer dock två sådana situationer som inte är speciellt övertygande. När det gäller scenariot av en högrisksoperation så tycks HD uttrycka det som att ifall vi införde sannolikhetsuppsåt, så skulle läkare som utför dessa operationer kunna hållas ansvariga för mord. Det är dock redan i nuläget otvivelaktigt att en läkare som utför en operation, redan i strikt mening får anses ha insiktsuppsåt till grov misshandel. Det är trots allt en praktiskt nödvändig följd av deras agerande att personen i fråga kommer utsättas för en högst allvarlig kroppsskada som en följd av ett kirurgiskt ingrepp. Det är inte på grund av uppsåt som läkare inte kan hållas rättsligt ansvariga för sitt agerande, utan på den grunden att läkare anses som en samhällsviktig funktion där denna typ av ingrepp anses nödvändiga för att rädda liv och hälsa. Om sannolikhetsuppsåt hade införts hade det inte lett till att läkare som utför högrisksoperationer hade börjat åtalas för mord (eller mordförsök) då det inte är på grunden att läkare saknar uppsåt som de inte åtalas för sitt agerande i tjänsten. Scenariot framstår därmed som orealistiskt.

När det gäller scenariot med rysk roulette, som ska illustrera ett fall där en gärningsman trots låg sannolikhet anses ha uppsåt till annans död, finns också problem som inte besvaras. Framförallt framställer inte HD på vilken grund detta fall skulle utgöra uppsåt som utmärker det från andra situationer. Oddsen för att en revolver med sex kamrar skulle avfyras vid rysk roulette är en sjättedel vilket är lägre än 20%. Att kunna vid så låga sannolikheter fastställa uppsåt bortom all rimlig tvivel framstår inte som speciellt övertygande eller rättssäkert. Visserligen kan möjligen det tydliga sammanhanget mellan att rikta ett potentiellt laddat vapen mot någon och dennes död användas som stöd för slutsatsen, men oddsen är fortfarande så låga att det inte rimligen kan sägas vara en så tydlig koppling att det utgör en rimlig följd. Dessutom kan exakt samma resonemang framhållas vid olika former av medveten oaktsamhet och det framkommer inte på vilken grund HD skulle hålla denna gränsen intakt alls.

---

⁷³ Detta benämns till och med som "uppenbart".

Vidare kopplat till likgiltighetsuppsåtet anför HD att faktumet att gärningsmannen beklagar sig över effekten inte betyder att gärningsmannen inte varit likgiltig, då han ändå kan ha varit villig att uppoffra det skyddade intresset som brottet ämnar att skydda. Det framstår frågande hur det är teoretiskt möjligt att en gärningsman beklagar en effekt och samtidigt är likgiltig inför denna.

Förutom vissa ifrågasättbara resonemang framstår dock HD:s tes i stort som övertygande. Det som HD framförallt ville var att hitta en definition som väl fångar vad uppsåt på lägre nivå faktiskt innebär, inte bara vilken metod som används för att nå dit. HD tycks även ha ämnat att hitta en definition på uppsåt som inte leder till resonemang om gärningsmannens karaktär, samtidigt som HD inte vill definiera uppsåtet endast utifrån ren sannolikhet. Det är även här funderingarna som studien är baserad på kommer in om hur väl HD lyckas gå ifrån resonemang om gärningsmannens karaktär och om faktorer utanför ren sannolikhet faktiskt kan få avgörande betydelse.

4.1.2 NJA 2004 s. 479

Två ungdomar hade hamnat i bråk och knuffat varandra. En av ungdomarna hade eskalerat konfrontationen och börjat attackera den andra genom att utdela slag. Den tilltalade, som var vän med ungdomen som attackerades, hade då reflexmässigt gripit till sin kniv och börjat slå mot den attackerande ungdomen med kniven. Den tilltalade berättade att han blivit både rädd och arg och därav tappat kontrollen. Han högg målsägande två gånger (mot ansikte och hals) och målsägande började då springa iväg varpå den tilltalade sprang efter och högg målsägande en tredje gång i ryggen. Efter detta hugget kom den tilltalade till sina sinnen och avbröt attacken. Den tilltalade uppger att han inte hade några speciella tankar vid attacken och siktade inte heller på något speciellt ställe med huggen. Även om de första två huggen var allvarliga var endast det tredje hugget livsfarligt, därav utgick bedömningen kring mordförsök från det tredje hugget.

Inledningsvis konstaterade HD att det inte varit fråga om direkt eller indirekt uppsåt hos den tilltalade och den tilltalade hade inte heller sett målsägandens död som en praktiskt oundviklig följd av agerandet.⁷⁴ Därmed behövde HD bedöma om den tilltalade insett risken för att målsägande skulle avlida och hur den tilltalade ställde sig inför detta vid gärningstillfället.

I fallet i fråga konstaterade HD att det var oklart hur stor risken var för att målsägande skulle avlidit och vilken föreställning den tilltalade hade inför detta. Det tredje knivhugget ansågs dock inkludera en synnerlig risk för att den tilltalade skulle avlidit. Däremot då den tilltalade endast var 15 år gammal kunde han inte anses vara erfaren nog att han kunde bedömas på samma sätt som en vuxen hade bedömts i samma situation. Därmed ansågs inte gärningsmannen haft samma insikt i de potentiella utfallet och då det saknades övriga grunder för likgiltighet ansåg HD att uppsåt för försök till mord inte förelåg.

---

⁷⁴ Alltså rörde det sig inte om avsikts- eller insiktsuppsåt.

4.1.2.1 Analys:

Rättsfallet utgör det första fallet där HD tillämpar likgiltighets uppsåt efter det etablerats som uppsåtets nedre gräns. Rättsfallet sätter framförallt praxis i att en persons psykiska mognad och tillstånd kan utgöra en grund för att bedöma gärningsmannens uppsåt åt lindrigare håll.

I detta fallet ansågs det ännu vara en övervägande sannolikhet att målsägande skulle ha avlidit till följd av det tredje hugget vilket satte presumptionen mot uppsåt. Dock kom HD fram till här att presumptionen bryts av faktumet att den tilltalade var relativt ung och därmed inte kunde anses kunna bedömas ha haft samma insikt i att detta skulle vara livshotande och därmed kunde han inte heller anses ha varit likgiltig inför detta.

Även om HD:s avgörande i mycket tycks rimligt, speciellt då det inte fanns mycket bevisning för stöd till uppsåt, framstår det som oroväckande att HD mindre än ett år efter uppsåtets nedre gräns ändrats för att undvika spekulationer om gärningsmannens karaktär, gör just detta. Det framkommer till och med av domen att om gärningsmannen hade varit vuxen hade han antagligen setts som likgiltig. Det tycks därmed som att HD snabbt faller tillbaka i resonemang om gärningsmannens karaktär när bevisning saknas och som att problemen med uppsåtets nedre gräns är kvar.

Liknande kritik uttrycktes också av de skiljaktiga i NJA 2002 s. 449, då de menade att likgiltighets uppsåt skulle leda till bevissvårigheter och därmed riskera att antingen falla tillbaka på ren sannolikhet eller, som det hypotetiska eventuella uppsåtet, på gärningsmannens karaktär. Även Andreas Rung pekar på samma problem att HD tycks falla tillbaka i att bedöma gärningsmannens karaktär i svårare rättsfall och därmed inte gjort ett tillräckligt kliv från problemen med det hypotetiska eventuella uppsåtet.⁷⁵

4.1.3 NJA 2012 s. 45

Ett par hade haft en hemmakväll där de druckit vin och tittat på skräckfilm. Kvinnan gick sedan och lade sig i sängen medan mannen satt kvar i soffan. Senare under natten gick kvinnan för att väcka mannen varpå mannen började attackera henne och högg henne flera gånger med ett samurajsvärd. Huggen hade resulterat i ca tio olika skador och de bedömdes som livshotande.

Det första som HD behövde avgöra i fallet var om mannen i fråga kunde ha uppsåt alls, då han uppenbarligen inte varit till sina sinnens fulla bruk, bland annat till följd av den mängd alkohol han druckit. Utgångspunkten är att självförvållat rus inte ska påverka bedömningen av uppsåt (1 kap 2 § 2 st. BrB) och det är inte heller någon grund för eftergift i detta

---

⁷⁵ Rung (2006/2007) s. 256

hänseende.⁷⁶ Det är även konstaterat att i fall av psykisk störning ska uppsåtet bedömas på samma sätt som i ett vanligt fall även om det kan i vissa fall innebära ökad svårighet.

Bedömningen ska i den här typen av fall utgå ifrån om en person utan psykisk störning, men med samma föreställningar om förhållandena, hade ansetts handla med uppsåt.⁷⁷ Kan gärningsmannen dock med hänsyn till den psykiska störningen inte ha haft uppsåt alls, ska inte heller den personen dömas.⁷⁸ En vanlig bedömning i dessa fall sker också angående invändningar om nöd och nödvärn med samma vikt för inbillade situationer av dessa även om de orsakats av rus eller psykisk störning. Sådana situationer innebär också att bestämmelsen om att svårligen kunnat besinna sig (24 kap 6 § BrB) ligger närmare till hands för en bedömning om nödvärnsexcess, dock kan inte berusning i sig anses som anledning för att inte kunna besinna sig.⁷⁹

När det gäller fallet i fråga så är det oklart vad som utlöste våldet då det inte finns någon tydlig omständighet som framkallat våldet. Vare sig mannen eller kvinnan minns tydligt vad som hände och därmed fick HD utgå ifrån det händelseförlopp som sågs som rimligast av den bevisning som fanns.

Det antas att mannen somnade i soffan och när kvinnan hade gått in och väckt honom reagerade han kraftigt och impulsivt genom att tillgripa sig svärdet och börja hugga mot kvinnan. Det ansågs styrkt av medicinskt utlåtande att mannen hade drabbats av en psykisk störning under skeendet men inte av så allvarlig art som avses i 30 kap 6 § eller 29 kap 3 § 1 st. 2 p. BrB.⁸⁰ Det antas dock att mannen var förvirrad i skeendet och inte uppfattade vad som pågick. Däremot konstaterade HD att attacken pågick så pass länge att mannen måste insett att han höll på att attackera en annan människa och därmed måste hans agerande efter det inledande våldet ansetts som uppsåtligt och därmed har han åtminstone haft uppsåt för grov misshandel.

När det gäller bedömningen om mannen hade uppsåt för mordförsök så konstaterades det att våldet karaktäriserats av impulsivt agerande och att det inte fanns någon anledning för mannen eller kvinnan att vara ovänner. Därmed ansåg HD att det inte kunde ställas utom rimligt tvivel att mannen haft avsikt att döda eller insikt i att våldet skulle döda.

När det gäller likgiltighetsuppsåt så konstaterade HD att mannen måste insett att det förelåg en risk för att kvinnan skulle dö. Däremot när det gäller om mannen var likgiltig inför denna utgång så har mannens tillstånd varit så förvirrat att det inte kan klart fastställas vad han haft för inställning till kvinnans död eller att han uppfattat risken som hög. Det kan inte heller

---

⁷⁶ Det fastställdes i NJA 2011 s. 563.

⁷⁷ Till exempel om en person tror att den blir attackerad till följd av psykisk störning och börjar attackera tillbaka, ska fallet bedömas som om gärningsmannen var utsatt för attack och då blir det fråga om våldet kan täckas av nödvärn.

⁷⁸ Se bland annat NJA 2004 s. 702 för mer detaljer angående uppsåt vid psykisk störning.

⁷⁹ NJA 2011 s. 563

⁸⁰ Paragraferna berör fall där psykisk störning påverkar påföljdsvalet eller ses som förmildrande omständighet.

avgöras något motiv till följd av angreppssättet då detaljerna kring detta är för oklara. Därmed ansågs det att mannen saknat någon form av uppsåt att kvinnan skulle dö.

Mannen menade att han antagligen i sitt förvirrade tillstånd trodde att han var utsatt för ett angrepp och därmed agerade i putativt nödvärn. HD ansåg att detta var rimligt men det ansågs att mannens grad av våld var uppenbart oförsvarligt då han rimligen kommit mer till sina sinnen under händelseförloppet och insett att kvinnan inte attackerade tillbaka. Samma skäl angavs som grund för att det inte var fråga om en situation där mannen inte kunnat besinna sig. HD ansåg för övrigt att omständigheterna var sådana att det var fråga om en synnerligen grov misshandel.

4.1.3.1 Analys

En av de mest intressanta detaljerna kring fallet är att det inte kunde fastställas någon sannolikhet för att kvinnan skulle dö, vare sig upplevd eller reell. Det var högst oklart vad mannen föreställde sig och våldet som utövades var inte livshotande även om det klart inneburit risk för att kvinnan skulle dö. HD ansåg inte heller att angreppssättet i sig kunde ge vägledning i detta fallet, vilket får antas ha berott på mannens psykiska tillstånd. Därmed uppstår ett fall där HD inte kan falla tillbaka på sannolikhet och därmed måste använda annan bevisning för att ge stöd för om uppsåt föreligger eller inte. Återigen faller HD dock tillbaka i att avgöra frågan utifrån gärningsmannens karaktär och anser att uppsåt saknas på grund av dennes psykiska tillstånd.

Det tycks inte alls beröras likgiltighetsmarkörer mer än diskussionen kring våldets karaktär, men detta anses inte heller kunna vägleda i fallet. Resultatet tycks peka återigen på samma problem som berördes angående NJA 2004 s. 479, att när tydligare bevisning saknas tvingas HD fortfarande falla tillbaka i att bedöma gärningsmannens karaktär.

Fallet hade kunnat vara en tydlig möjlighet för HD att visa hur likgiltighetsuppsåt håller upp i fall där sannolikhet inte kan avgöras och visa hur HD kan behandla frågan om uppsåt på andra grunder än sannolikhet. Istället tycks fallet peka på att likgiltighetsuppsåt inte klarar av detta och att om sannolikhet saknas, kommer inte andra grunder att vara tillräckliga för att avgöra uppsåt.

Jag menar inte nödvändigtvis att HD borde dömt gärningsmannen för försök till mord i detta fall, det tycks någorlunda övertygande att uppsåt för mord inte förelåg. Dock framstår det som en besvikelse att HD baserar denna slutsats på gärningsmannens karaktär och inte någon annan grund.

4.1.4 NJA 2016 s. 763

Fallet berör en hundägare som varit ute och lekt med sin hund i en park. En mopedförare hade då åkt förbi med sin moped, sett hundägaren och sedan kört tillbaka till parken. Hundägaren kände till mopedföraren sedan innan då de hamnat i bråk och han upplevde stor

rädsla inför föraren. Hundägaren hade också flyttat från sin tidigare hemort på grund av bråk med en annan man. På grund av detta hade hundägaren börjat bära en kniv när han var ute.

Mopedföraren kom tillbaka och betedde sig hotfullt och uttalade direkta hot gentemot hundägaren och hans hund. Hundägaren blev väldigt skrämmd och trodde att en attack skulle komma och på impuls högg hundägaren föraren i ryggen en gång med sin kniv. Hundägaren gick sedan därifrån, och uttryckte varningar gentemot mopedföraren att nästa gång skulle våldet vara allvarligare. Mopedföraren avled dock till följd av sina skador.

HD konstaterade när de bedömde fallet att avsikts- och insiktsuppsåt var uteslutet och gick därmed vidare för att bedöma likgiltighetsuppsåt. I och med att HD behandlade likgiltighetsuppsåt gjorde de en detaljerad uppställning av uppsåt, dess olika grader samt en genomgång av likgiltighetsuppsåt.⁸¹

När det gäller bedömningen i detta fall ansåg HD till en början att hundägarens agerande var så kontrollerat att det kan vara föremål för uppsåt men som tidigare sagt att det inte kunde fastställas att det förelåg någon avsikt att döda mopedföraren eller att det skulle vara i det närmaste ofrånkomligt, och därmed utesluts avsikts- och insiktsuppsåt. HD går inledningsvis in i detalj på hundägarens psykiska tillstånd där det framkommer att han lider av ADHD, missbruksproblematik, problem med att hantera stressituationer samt mänskliga relationer i övrigt, impulsivitet med mera. Detta anses ha spelat en stor roll i händelseförloppet och lett till att hundägaren blev extra rädd och hade svårt att hantera situationen som uppkom.

HD anser ändå att hundägaren var medveten om att knivhugget kunde innebära att mopedföraren skulle avlida, dock anser även HD att hundägaren inte såg denna risken som hög, bland annat på grund av sina psykiska svårigheter och att han inte heller räknat med detta som en möjlighet när han agerade. Därmed ansåg HD inte att hundägaren haft uppsåt för mord, men ansåg att han ändå skulle dömas för grov misshandel och grovt vållande till annans död.

Kort värt att notera är att HD vidare resonerade om hundägaren kunde haft någon form av nödvärn i situationen, däremot bedömdes situationen inte i någon mening vara så akut att detta skulle kunna bidra till ansvarsfrihet.

HD:s bedömning att det saknas uppsåt fick en stor effekt på påföljden i fallet då hundägaren i två tidigare instanser dömts för uppsåtligt brott för 15 år och sedan 14 års fängelse medan HD endast dömde ut 6 års fängelse.

Justitierådet Stefan Johansson var dock skiljaktig. Han instämde med majoriteten i de generella delarna men ansåg i fallet i fråga att skadan som hundägaren tillfogat var av så stort allvar (han högg en 20 cm lång kniv med kraft hela vägen in i ryggen som punkterade båda

---

⁸¹ Mycket av det HD säger under dessa punkter har legat till grund för bakgrundsavsnittet eller nämns i NJA 2004 s. 176 och därav är det överflödigt att återge detta även i denna del.

lungorna) att han måste tro att mopedföraren skulle avlida och då han ändå agerade så får han anses varit likgiltig inför detta. Johansson ansåg också att det inte var fråga om nödvärn och bedömde vidare att hundägaren skulle dömas för uppsåtligt mord till 12 års fängelse.

4.1.4.1 Analys

Detta fall ledde till en hel del artiklar som har berörts tidigare i studien. Utöver detta kan det sägas att fallet går en intressant balansgång i hur det vill definiera likgiltighetsuppsåt. HD vill visserligen att göra ett tydligt kliv ifrån likgiltighetsmarkörer och istället fokusera på upplevd sannolikhet. Samtidigt dras slutsatsen att gärningsmannen saknade uppsåt med framförallt stöd i dennes psykiska tillstånd som gjorde det svårt för gärningsmannen att kontrollera och bedöma sitt agerande. Därmed tycks HD, trots sin uttalade vilja att fokusera mer på sannolikhet, använda andra faktorer för att avgöra målet. Detta är dock inte helt motsägelsefullt då linjen redan vid NJA 2004 s. 176 varit att det bör finnas omständigheter som kan innebära att den presumtion som sannolikhet skapar bryts.

Detta får också anses vara ytterligare ett fall där HD väljer att utgå ifrån gärningsmannens karaktär. Detta fallet får dock ses som mer problematiskt då det tydligt fanns likgiltighetsmarkörer att resonera kring som HD har struntat i att behandla. Resultatet tycks bli att HD återigen faller tillbaka i att tvingas fokusera på gärningsmannen snarare än omständigheterna. Visserligen tycks HD i viss mån bygga argumentet centrerat kring sannolikhet då de hänvisar till att det är gärningsmannens uppfattning av sannolikheten som är avgörande och hundägaren uppfattade inte heller här att risken för att mopedföraren skulle dö var särskilt stor. Dock hade detta argument kunnat utformas utan det stora fokuset på gärningsmannens psyke och utgå från andra faktorer för att peka på att gärningsmannen hade fog för detta (eller inte). Då HD även tydligt velat gå ifrån likgiltighetsmarkörer blir det nästan som att HD tvingar sig själv att inte använda likgiltighetsmarkörer, men då istället misslyckas med att kunna få tillräckligt stöd i sin argumentation.

4.1.5 NJA 2019 s. 721

Fallet handlar om en man som hade kört bil utan att ha ett giltigt körkort i Sverige. Föraren var ursprungligen från Afghanistan och hade ett afghanskt körkort, så han hade kontaktat polisen för att ta reda på om detta även gällde i Sverige. Polisen hade meddelat mannen att körkortet gällde under ett års tid i Sverige, föraren hade dock missförstått när denna period skulle börja räknas från. Detta innebar att föraren trodde att han fortfarande hade ett giltigt körkort under tillfället då han körde, men detta var inte fallet.

HD bedömde i detta fall att föraren inte hade haft avsikt eller insikt i att han förde fordonet olagligt. Därmed gick HD vidare genom att bedöma om det var fråga om likgiltighetsuppsåt. I bedömningen ansåg HD att föraren visserligen borde ha insett att det förelåg en risk för att han förde fordonet olagligt, men då föraren hade hört av sig till polisen för att kolla upp körkortet kunde det inte anses att han var likgiltig inför att hans handlande var olagligt. Snarare ansågs föraren vara mån om att följa lagen då han försökt få rättsläget klart för sig

och se så hans beteende följde lagen. Därmed bedömde HD att föraren inte hade uppsåt och skulle frikännas.

4.1.5.1 Analys:

Fallet berör visserligen en annorlunda brottstyp än vad som annars hanteras i studien, men resonemangen kring uppsåt är ändå relevanta för studien och kan appliceras på andra fall. Det som framförallt är intressant är bedömningen i andra ledet om gärningsmannen varit likgiltig inför risken. Här bedömde domstolen att det inte var fråga om likgiltighet då föraren hade, genom att höra av sig till polisen i syfte att kontrollera giltigheten av körkortet, visat en vilja att det kriminella momentet inte skulle uppstå. Det kan nästan beskrivas som en “omvänd likgiltighetsmarkör” då det rör sig om ett beteende som pekar på att uppsåt inte föreligger.⁸² Faktumet att föraren försökt att hålla sig inom lagen visar enligt HD på att föraren inte är likgiltig inför gärningsomständigheten, utan bryr sig om att agera laglydigt.

Liknande resonemang kan ses i flera mål som berörs i denna studie där domstolen pekar på likgiltighet utifrån faktumet att gärningsmannen tvärtom inte har hört av sig till polis eller sjukvård eller inte stannat vid platsen för att undersöka offrets hälsotillstånd. Därmed visar gärningsmannen att hen inte bryr sig om hur det går för offret. Hade gärningsmannen istället försökt få tag på hjälp eller på annat vis värvat om offrets hälsa hade detta indikerat på att gärningsmannen inte önskar att offret skulle avlida och därmed inte hade setts som likgiltig.

4.1.6 NJA 2024 s. 36

Fallet handlar om ett par som hade varit ute och druckit en kväll, och sedan kommit hem och lagt sig. Mannen har sedan extremt allvarligt misshandlat kvinnan varpå hon avlidit. Mannen hade på grund av sitt berusade tillstånd inga minnen av detta men säger att när han vaknade upp hittade han partnern livlös och efter misslyckade försök att få henne att vakna till liv, hörde han av sig till anhöriga som ringde polisen.

Fallet togs i första hand upp i HD då det påstods att kvinnan kunde ha dött av en överdos av läkemedlet fluoxetin (som kvinnan tog) i kombination med alkoholen hon hade druckit eller att det åtminstone varit en högst bidragande faktor till att kvinnan avlidit. HD konstaterade att det visserligen inte kunde garanteras att läkemedlet inte varit en bidragande faktor, men det ansåg klart att mannens misshandel varit den avgörande anledningen till att kvinnan avlidit och att därmed var ändå de objektiva rekvisiten för mord uppfyllda.

När det gäller uppsåt så ansåg HD att det inte kunde fastställas i gärningsögonblicket att mannen insåg säkert att kvinnan skulle avlida. I brist på annan bevisning utgick HD från de skador kvinnan fått och konstaterade med tanke på hur allvarliga de var (skadorna

---

⁸² Detta refererar till likgiltighetsmarkörer som berör beteenden och inställningar hos en gärningsman som pekar på att uppsåt föreligger. (se bl.a NJA 2004 s. 176 för en lista över dessa). Vad jag vet har inte HD i något fall berört fenomenet av beteenden eller inställningar som pekar på att likgiltighetsuppsåt inte ska anses föreligga även om idén har diskuterats i doktrin. Se till exempel Ulväng (2005) s. 8.

inkluderade att kvinnans huvud dunkats upprepade gånger mot hårt underlag och flera brutna revben) att mannen borde insett att det fanns risk för att kvinnan skulle avlidit. Faktumet att han inte heller gjorde något försök att tillkalla ambulans eller hjälpa kvinnan visar också på att han var likgiltig inför möjligheten att hon skulle avlida och därmed ansågs han ha haft likgiltighetsuppsåt till mord.

4.1.6.1 Analys

Det som framförallt är intressant i rättsfallet är att det finns två "konkurrerande" dödsorsaker (våldet eller överdos) som innebär att det var osäkert vad som faktiskt hade lett till att kvinnan avlidit. Om det inte kunde konstateras att våldet hade orsakat kvinnans död kunde det inte objektivt vara fråga om mord i fallet. HD konstaterade här att våldet garanterat bidragit till kvinnans död och att hon inte hade dött annars och därmed var de objektiva rekvisiten uppfyllda. Det är dock troligt att mannen ändå hade dömts för mordförsök om så var fallet.

När det sedan var fråga om uppsåt, så påverkade troligen faktumet att mannen inte hade något minne av händelseförloppet att det inte kunde fastställas någon högre grad av uppsåt. Dock var mannens våld så brutalt och faktumet att han inte gjorde något försök att kontrollera kvinnans välmående visar på faktumet att han borde insett att hon kunnat dö och varit likgiltig inför detta. Därmed utgör detta faktiskt ett fall där HD faktiskt utgår ifrån likgiltighetsmarkörer för att peka på uppsåt.

Det är dock värt att också påpeka att sannolikheten framstod som relativt hög i fallet, men HD lägger ändå fokus på att titta på de olika likgiltighetsmarkörer som finns för att stärka upp sitt resonemang om varför gärningsmannen faktiskt var likgiltig.

Därmed anser jag nog att detta är ett av de få fall i studien där en domstol faktiskt på ett övertygande sätt visar att gärningsmannen fullt ut varit likgiltig och visat att det var mer än bara sannolikhet som avgjorde frågan. Dock är det troligt att sannolikhet hade i sig varit övertygande nog för att fastställa uppsåt.

4.2 Domar från Hovrätten

Efter att ha behandlat alla de NJA-mål som varit centrala för rättsutvecklingen av likgiltighetsuppsåt⁸³, så kommer nu de underrättsdomar som exklusivt tagits ut för studien behandlas på samma vis. Alla målen har kommit upp till hovrätt men det är inte alla som har ändrats i sak och vissa mål berör flera händelser, varav endast de relevanta händelserna för studien kommer att behandlas. Det är även värt att notera att underrätterna ofta varit mer kortfattade i sina resonemang och därmed har en del tolkningar behövts genomföras av materialet för att få fram ett djupare resonemang.

---

⁸³ Det är såklart dock inte alla NJA-mål som berör likgiltighet. Det finns flera mål som berör likgiltighetsuppsåt som av olika skäl inte är relevanta då det antingen inte bidrar till studien eller är för annorlunda brottstyper. Till exempel var NJA 2019 s. 668 ursprungligen med, men det togs bort då det inte bidrar till studien.

4.2.1 HRS B 2025 8663

Två personer hade befunnit sig i ett solarium. En av personerna tände eld på ett papper och efter att personerna trodde att pappret hade slocknat så lade de pappret i en papperskorg och gick därifrån. Papperskorgen började dock brinna och resulterade i en mindre allvarlig brand i solariet.

Personerna menade att de trott att pappret varit fullt släkt och därmed saknade de uppsåt för branden. Tingsrätten accepterade att de inte insåg att det skulle föreligga någon större risk för en brand och då personerna även var relativt unga ansågs de inte ha haft uppsåt. Tingsrätten ansåg dock att de fortfarande agerat oaktsamt och vårdslöst på ett sätt som var brottsligt och att de därav skulle dömas för allmänfarlig vårdslöshet.

Domen överklagades till Hovrätten men Hovrätten ansåg att bedömningen som tingsrätten gjort var helt korrekt och valde att inte justera den i någon mån.

4.2.1.2 Analys

Intressant nog faller uppsåtet redan i första ledet då domstolen ansåg att gärningsmännen inte insåg att det fanns någon risk för brand och därmed saknade uppsåt. Det hinner alltså inte bli fråga om gärningsmännen var likgiltiga, utan det rör sig snarare om omedveten oaktsamhet. Detta motiveras ytterligare av att gärningsmännen var relativt unga och därmed inte kan förväntas ha lika utvecklat konsekvenstänk och att det därmed är mer rimligt att tänka sig att de inte insåg risken. Det är därmed viss hänvisning till gärningsmannens karaktär men det framstår som en mindre relevant faktor i avgörandet, till skillnad från till exempel NJA 2004 s. 479.

4.2.2 HRS B 2024 8824

En man har under en psykisk störning anlagt en brand i sin egen lägenhet. Det hade tidigare börjat brinna i mannens kök, varpå han kontaktade två vänner och bad dem ringa 112. När brandpersonal hade anlänt till platsen vägrade mannen att släppa in dem och hotade med att tända eld på lägenheten eller att hoppa ut genom fönstret. När brandmännen väl tog sig in i lägenheten så hade mannen tänt eld i hallen och hållt tändvätska på den. Branden kunde dock släckas på mindre än 10 sekunder av brandpersonal.

Mannens sinnestillstånd innebar att det inte kunde klargöras att han haft för avsikt att tillbringa den fara för liv, hälsa eller egendom som mordbrand förutsätter. Dock hade mannen vid den tidigare branden, i samma sinnestillstånd, kontaktat 112. Därmed ansåg hovrätten att mannen fortfarande inom sitt tillstånd förstod faran med en brand och därmed hade han insikt i att effekten skulle kunna komma att uppstå av hans agerande. Gärningsmannen hade insett riskerna med okontrollerad eld men ändå valt att anlägga en brand, och därmed hade han uppvisat likgiltighetsuppsåt. Då brandmännen dock var på plats och bevakade hela

händelseförloppet samt dessutom kunde släcka branden på så kort tid ansågs det inte ha funnits någon reell risk för att liv, hälsa eller egendom skulle utsatts för fara och därmed dömdes mannen av hovrätten endast för försök till mordbrand.

När det gäller den inledande branden i lägenheten ansåg hovrätten dock att det inte kunde fastställas att mannen anlagt denna brand, delvis på grund av bristande bevis men även då mannen till följd av sitt psykiska tillstånd inte kunde förväntas agera rationellt vilket gjorde det svårare att bedöma dennes agerande vid tillfället.

4.2.2.1 Analys:

Inledningsvis gör hovrätten en mycket väl utförd bedömning av mannens psykiska tillstånd och visar övertygande att han trots sitt psykiska tillstånd har haft insikt i den fara som eld riskerar att orsaka.

Det är dock värt att beröra faktumet att hovrätten inte i någon mån berör insiktsuppsåt i sin bedömning. Visserligen kan det argumenteras att det är svårare att uttala sig om säkerheten av effekten när det gäller farebrott (såsom mordbrand). Jag anser däremot att det rimligen bör gå att argumentera att en anlagd brand i majoriteten av fall skulle vara förknippad med fara för liv, egendom eller hälsa. Det framstår för mig som svårt att se var osäkerheten skulle föreligga som gör att det endast är fråga om en risk snarare än en praktisk nödvändig följd.

Hovrätten ansåg visserligen i det här fallet att det inte förelåg konkret risk för fara, då det fanns räddningspersonal som ingrep direkt, och det är möjligt att detta ses som grund för att effekten inte var praktiskt säker. Dock är uppsåtet baserat på gärningsmannens insikt om sannolikheten snarare än den faktiska sannolikheten. Om gärningsmannen sett faran som garanterad är insiktsuppsåt ändå nära till hands, även om effekten inte sker.

Det är dock möjligt att hovrätten tänker att gärningsmannen räknat med att brandkåren skulle ingripa (vilket i avsaknad av övriga resonemang kring insikt inte tycks orimligt). Om gärningsmannen dock räknade med att brandkåren skulle ingripa, borde gärningsmannen även tänkt att branden inte skulle spridas vidare alls och därmed hade uppsåt sänkts helt angående faran. Det är fortfarande tal om ett otillåtet risktagande som är straffbart, men om gärningsmannen förutsatte att faran var helt utesluten kan det inte vara fråga om uppsåt.

Det går möjligen att argumentera att gärningsmannen visserligen ändå varit likgiltig inför händelseförloppet, då han tänder en eld uppsåtligt i tanke att någon annan kommer att lösa detta, vilket framstår som likgiltigt. Dock är det tvivelaktigt i vilken mån det kan argumenteras likgiltighet när gärningsmannen ändå inte förutsätter effekten. Då hovrätten dock inte resonerar alls kring någon av dessa punkter framstår domen som något bristande.

En annan sak som bör diskuteras är faktumet att hovrätten sänker gärningsmannens straff från två år till ett års fängelse. Grunden tycks vara baserad på att brottet inte anses fullbordat, men i min mening framstår inte gärningen som mindre klandervärd i detta fall. Gärningsmannen

har trots allt haft full intention att skapa fara för liv, hälsa och egendom men endast misslyckats på grund av omständigheter utanför dennes kontroll. Att andra individer ingriper och förhindrar en skadlig effekt bör inte straffrättsligt gynna gärningsmannen. Dock faller detta något utanför studien så jag kommer inte att uppehålla mig vidare vid detta.

4.2.3 HRNN B 2025 1456

En man har haft en bensindunk utan lock förvarad i sin lägenhet. Denna bensindunk har vält ut och innehållet börjat brinna vilket resulterat i stor skada. Mannen har påstått att detta skedde då han satt och rökte en cigarett och oavsiktligen slog ut dunken varpå cigaretten antände den. Tingsrätten fann dock inte denna utsaga trovärdig baserat på den materiella bevisningen och menar snarare att mannen har haft avsikt att starta branden. Tingsrätten noterar också att även om det mot all förmodan skulle varit så att mannens version av händelseförloppet skulle stämma, så anses han åtminstone ha varit likgiltig inför effekten av det agerandet, då han måste insett risken för brand genom att förvara en öppen bensindunk på detta vis samt suttit och rökt bredvid den.

Hovrätten tog upp fallet och tillägger det faktum att mannen har hotat socialnämnden med att tända eld på lägenheten vilket antyder avsiktssått och därav valde att fastställa tingsrättens dom.

4.2.3.1 Analys:

I min mening framstår argumentationen om likgiltighet i detta fall som något fattig, men det tycks bero på att tingsrätten inte lägger någon större trovärdighet vid denna version av händelseförloppet utan menar att mannen haft för avsikt att anlägga branden. Det tycks därmed mindre relevant om domstolens resonemang angående likgiltighet faktiskt håller då det inte skulle få någon påverkan. Det tycks dock som tingsrätten i sin tes om likgiltighet framförallt utgått ifrån sannolikheten för att fastställa uppsåt. Det finns inget annat som tydligt går att hänföra till omständigheten mer än sannolikheten för att en brand skulle uppstå. Jag vet dock inte om sannolikheten i sig skulle varit tillräckligt övertygande. Visserligen är det högst vårdslöst att röka bredvid en öppen bensindunk men det tycks inte riktigt falla över i likgiltighet. Dock som sagt verkar likgiltighetsresonemanget framstå som en parentes.

Mer intressant är att bägge instanser anser att mannen i fallet led av en allvarlig psykisk störning under händelseförloppet, vilken är av så pass hög grad att det anses lämpligt att mannen döms till rättspsykiatrisk vård. Detta tillstånd får dock ingen betydelse alls när det gäller bedömningen av mannens uppsåt, förmåga att agera rationellt eller att förstå innebörden i sitt agerande.

4.2.4 HRVS B 2025 4764

Fallet berör ett antal olika gärningar som inte alla är relevanta för studien som därav inte kommer att behandlas. Datumen har angivits för att tydligare markera vilka händelser i domen det är fråga om.

Den 8/8 2024 sköt en man ett skott in i en lägenhet ungefär vid titthålet, skottet återfanns senare i köket. Rätten ansåg att skjutningen visserligen var förknippad med en risk att någon skulle kunna träffas och därmed allvarligt skadas eller dö. Dock skedde skjutningen klockan ca 4:30 på natten vilket innebar att både tingsrätten och sedan hovrätten ansåg att det är en tid då personer i lägenheten antagligen skulle ligga och sova och det inte kunde förväntas av gärningsmannen att någon skulle befinna sig i köket. Därmed ansågs det inte att mannen hade uppsåt att skada någon vid tillfället då han sköt vid en tid då högst troligen ingen skulle vara i köket. Handlingen ansågs däremot utgöra ett grovt olaga hot.

Samma gärningsman hade dock även 10/8 och 11/8 utfört andra skjutningar mot bostäder. Dessa skjutningar skedde också under natten men det rörde sig om flera skott och skotten riktades mot de delar av byggnaden som de boende befann sig i under skjutningen. I dessa fall bedömde både tingsrätten och hovrätten att mannen måste insett att det fanns en risk att någon innanför skulle blivit träffad men det hindrade inte honom från att utföra gärningen, därmed hade mannen i dessa fall likgiltighetsuppsåt till försök till mord.

4.2.4.1 Analys

Detta fallet är intressant då samma gärningsman begår likartade gärningar som sedan uppsåtsmässigt bedöms annorlunda. I det första fallet ansågs gärningsmannen ha vidtagit åtgärder för att se till att effekten inte uppstår, genom att bara avfira ett skott mot köket vid en tid då det är högst troligt att ingen befann sig där. Därmed blir bedömningen att gärningsmannen vidtagit åtgärder för att effekten inte ska uppstå. Vid de två andra fallen har gärningsmannen dock inte vidtagit några försiktighetsåtgärder på samma sätt vilket innebär att gärningsmannen ses som likgiltig.

En ytterligare intressant detalj är hur rätten framställer dessa argument. Istället för att använda gärningsmannens agerande som argument för vilken inställning gärningsmannen har tycks rätten snarare ha resonerat utifrån sannolikhet. Det som anses bli grunden för att de andra fallen bedöms som mordförsök är att risken anses ha varit högre snarare än att gärningsmannen har varit mer likgiltig inför effekten. Det är intressant att se att domstolarna knyter mer an till sannolikhet snarare än likgiltighet.

4.2.5 HRS B 2025 2885

Det förekommer många olika brott i fallet som inte är relevanta för denna studie. Därmed kommer endast knivdådet att beröras, då det är här som tingsrätten tillämpar likgiltighetsuppsåt.

Fallet handlar om en person som inledningsvis träffat två män för att utföra en narkotikahandel. Personen har sedan med en kniv börjat hugga bägge männen upprepade gånger. Den ena mannen fick relativt lätta skador medan den andra mannen avled av sina skador.

Tingsrätten ansåg att det inte kunde anses att gärningsmannen haft för avsikt att döda männen eller sett det som en praktiskt taget oundviklig effekt. Därmed blir det fråga om likgiltighetsuppsåt har förelagat. Tingsrätten ansåg först att gärningsmannen borde haft insikt i att våldet han utövade inneburit livsfara eftersom det involverade djupa knivhugg mot bland annat bålen. När det gäller frågan om gärningsmannen var likgiltig inför effekten hänvisar tingsrätten till att gärningsmannen var målmedveten, följt efter den andra mannen med sin kniv och inte visat ånger eller hänsyn för offret. Därmed konstaterade tingsrätten att han varit likgiltig inför effekten.

När det gäller den grova misshandeln säger tingsrätten att gärningsmannen var likgiltig inför skadorna och därmed inför effekten. Detta innebär att likgiltighetsuppsåt föreligger. Fallet kom upp till hovrätten men de delar som ändrats av hovrätten är inte relevanta för studien.

4.2.5.1 Analys

Det är i min mening ifrågasättbart om det verkligen rör sig om likgiltighetsuppsåt i detta fall, då det nästan lutar över i insiktsuppsåt. Förövaren har utdelat över tio knivhugg varav i alla fall två har utgjort individuellt livshotande skador. Det är fråga om ytterst grovt våld och det bör därmed ha varit fråga om ytterst hög sannolikhet att offret hade avlidit. Gärningsmannen tycks även agerat högst målmedvetet under attacken vilket till och med skulle kunna peka mot avsiktsuppsåt.

Det framstår för mig även mer ifrågasättbart att tingsrätten i relation till den grova misshandeln framförallt utgår ifrån likgiltighetsuppsåt. Det borde vara ganska självklart att om en person hugger en kniv mot en annan är personen inte bara likgiltig inför att offret skadas, utan det är snarare hela poängen. Jag ser ingen situation där den här typen av angrepp sker utan att gärningsmannen hade för direkt avsikt att vålla allvarlig kroppsskada. Åtminstone borde det vara en praktiskt oundviklig konsekvens att en person tillfogas allvarliga kroppsskador om man hugger en kniv mot dem. Jag anser här att tingsrätten borde gått hårdare på uppsåtet. Framförallt anser jag att om detta bedöms som en situation där det endast föreligger en "risk" för effekten, har jag svårt att se hur det skulle gå att nå upp till att effekten är en "praktiskt oundviklig följd". Det är därmed svårt att se något argument för att gärningsmannen endast skulle varit likgiltig inför den grova misshandeln.

Tingsrätten använder här likgiltighetsmarkörer för att peka på uppsåt men det framstår som något överflödigt då sannolikheten på egen hand borde vara tillräckligt hög att uppsåt skulle kunna presumeras.

4.2.6 HRS B 2025 9840

Två arbetskollegor har börjat bråka angående en inkorrekt utbetald lön. En tredje kollega försökte gå emellan men bråket eskalerade till våld. Den ena arbetskollega har börjat hugga den andra upprepade gånger med kniv vilket resulterat i allvarliga skador men har något lindrats av att offret hade en tjock jacka på sig. Även kollegan som försökte gå emellan har blivit huggen under händelseförloppet, dock snarare av misstag då gärningsmannen uttryckte att detta inte var meningen och bad om ursäkt.

Tingsrätten ansåg att när det gäller den första kollegan som höggs flera gånger, så skulle våldet varit livsfarligt om det inte varit för jackan (även i det nuvarande fallet var det rätt allvarligt) och faktumet att kollegan gått emellan. Tingsrätten ansåg även att upprepade knivhugg riktade mot överkroppen typiskt är förenat med livsfara vilket innebär att den tilltalade måste insett att hans agerande kunde innebära sin kollegas död, men detta hindrade inte honom från att agera. Därmed hade han åtminstone likgiltighets uppsåt angående försök till mord.

När det gäller kollegan som gick emellan fick han också en skada men den tilltalade uttryckte att det var av misstag och bad även om ursäkt direkt på plats. Tingsrätten ansåg dock fortfarande att detta skulle ses som en uppsåtlig gärning då knivhuggen hade utdelats så nära intill bägge kollegorna att den fanns en påtaglig risk att även den andra kollegan skulle träffas av kniven, och då den tilltalade borde insett denna risk men valt att agera ändå så ska han anses skyldig för misshandel av normalgraden.

Målet överklagades till hovrätten men hovrätten ändrade endast skadeståndsbeloppet.

4.2.6.1 Analys:

Bedömningen av uppsåtet till mordförsök tycks fullt rimlig men när det gäller misshandeln tycks det udda att tingsrätten tillämpar likgiltighets uppsåt. Tingsrätten har på ett rimligt vis bedömt att gärningsmannen insåg (eller borde insett) att det fanns en risk att han skulle komma att hugga till sin kollega, men det är i det andra ledet som tingsrättens bedömning framstår som ifrågasättbar. Tingsrätten tycks ha utgått ifrån att risken i sig var så hög att uppsåt skulle anses föreligga. Det är dock oklart om det verkligen kan anses ha varit fallet. Det var långt ifrån självklart att den andra kollegan skulle komma att skadas och tycks aningen hårt att anse att det är tillräckligt för uppsåt att även skada kollegan.

Dessutom uttryckte gärningsmannen tydligt att han inte hade någon avsikt att skada den andra kollegan och direkt ångrade detta. Det tycks därmed utifrån en mer klassisk ordagrann tolkning av likgiltighets uppsåt som han inte varit likgiltig inför effekten i detta fall, utan snarare inte ville att det skulle inträffa.

Det framkommer visserligen redan i NJA 2004 s. 176 att faktumet att gärningsmannen skulle beklaga effekten inte behöver innebära att gärningsmannen inte varit likgiltig, då hen ändå

kan ha varit redo att uppofta detta. Jag har dock redan kritiserat detta uttalande som motsägelsefullt då det inte tycks gå ihop med tanken om likgiltighet.⁸⁴ Kort sammanfattad tycks det svårt att se hur en gärningsman kan vara likgiltig inför en effekt samtidigt som gärningsmannen inte vill att den ska inträffa. Det framstår därmed som tingsrätten inte tar någon vidare hänsyn till gärningsmannens inställning utan endast utgår ifrån ren sannolikhet för att fastställa uppsåt i detta fall. Visserligen kan det förekomma fall där sannolikheten är så övervägande att gärningsmannens inställning inte spelar någon roll, men då bör det nästan vara situationer då det är tal om insiktsuppsåt snarare än likgiltighetsuppsåt. Hovrätten tycks inte alls beröra bedömningen av likgiltighetsuppsåt när det gäller misshandeln, trots att den är framställd med mer utgång ur sannolikhet än likgiltighet.

4.2.7 HRS B 2025 8498

Fallet överklagades till hovrätten som valde att inte ändra något. Fallet berör flera olika punkter men relevant för denna studie är endast punkten om vållande till annans död och vållande till kroppsskada.

Fallet berör en man som var påverkad av THC och kört en bil upp emot 167 km/h på en väg med en maxhastighet på 70 km/h men där den rekommenderade hastigheten var 30 km/h. Han hade även en passagerare i bilen som upprepade gånger sa åt honom att sakta, vilket föraren struntade i. Föraren har sedan tappat kontroll, girat av till motsatt körfält och där frontalkrockat med ett annat fordon vilket lett till att en person avlidit samt två har skadats.

Mannens körsätt bedöms som ett mycket allvarligt medvetet risktagande och enligt rätten visar även konsekvenserna att föraren var mer eller mindre helt likgiltig inför konsekvenserna av sitt handlande. Tingsrätten säger dock att gärningarna endast legat mycket nära uppsåtligt agerande och bedömer att mannen endast ska dömas för grovt vållande till annans död och grovt vållande till kroppsskada. Hovrätten ändrade inte heller denna bedömning.

4.2.7.1 Analys:

Tingsrätten framförde inget djupare resonemang kring varför uppsåtligt brott är uteslutet i detta fall. Graden av risktagande är dock allvarlig nog att sannolikheten att någon skulle komma till skada var extremt hög vilket gärningsmannen borde ha insett. Gärningsmannen har brutit mot ett antal trafikregler som inneburit stor risk för att skadorna skulle uppstå. Passageraren i bilen har dessutom sagt till föraren upprepade gånger att sakta ned, vilket gärningsmannen inte har gjort. Att rattfylleri riskerar att resultera i dödsolyckor bör även vara relativt allmänt känt, speciellt i kombination med att föraren körde mer än 100 km/h över hastighetsgränsen. Det bör i denna situation vara högst sannolikt att någon skulle dö. Det finns visserligen en viss fränkoppling då det är högst troligt att föraren inte på något sätt ville eller ens försökte köra in i det andra fordonet utan att han svängde in i det av misstag. Men detta bör inte utesluta att likgiltighetsuppsåt kan vara uppfyllt då gärningsmannen ändå bör

---

⁸⁴ Se avsnitt 4.1.1.3

kunnat räkna med att det förelåg stor risk som gärningsmannen ändå valde att ta och hålla fast vid.

Det finns i alla fall i min mening starka argument för att risken var så hög att det skulle kunna vara fråga om likgiltighetsuppsåt i detta fall. Det framstår därmed för min del som något frågande att varken tingsrätten eller hovrätten går in och behandlar frågan ytterligare, speciellt när de även benämner gärningsmannen som likgiltig.

4.2.8 HRS B 2025 8089

Två ungdomar har flytt från ett hvb-hem för att leta upp en man i syfte att döda honom. De har åkt till en restaurang där mannen befann sig varav en av ungdomarna avfyrade flera skott mot mannen som ledde till att mannen avled. Tingsrätten bedömde att detta var fråga om avsiktsuppsåt och ungdomen som avfyrade skotten blev dömd för detta samt ungdomen som var med honom för medhjälp.

Däremot eftersom flera skott avfyrades mot en restaurang med folk inuti ansågs det även vara fråga om försök till mord gentemot de personer som befann sig inuti restaurangen. Tingsrätten ansåg att eftersom flera skott har avfyrats i riktning mot andra människor så fanns det en uppenbar risk att någon av dessa personer också skulle omkommit och detta var något som gärningsmannen bör ha kunnat räkna med men som inte påverkat dennes agerande. Därav ansågs ungdomen som sköt ha likgiltighetsuppsåt till mordförsök. När det gäller den andra ungdomen dock så ansåg tingsrätten att även om han varit införstådd med att de skulle åka och utföra ett mord, hade han ingen direkt kunskap om hur detta skulle gå till. Därmed hade han ingen i förväg vetskap om att andra skulle utsättas för fara och därmed ansåg tingsrätten att han inte hade något uppsåt i denna del.

Målet överklagades till hovrätten som ansåg att tingsrättens dom var helt korrekt.

4.2.8.1 Analys

Bedömningen och tillämpningen i detta fallet framstår som väl utförd och utan något speciellt att kommentera. Tingsrätten konstaterar mycket korrekt att faktumet att gärningsmannen avfyrade flera skott mot en byggnad med flera personer inuti innebär en stor risk att någon av dessa personer också träffas och därav dör. Det skulle kunna påpekas av domstolen att detta är en något hänsynslös handling men då det tycks vara ett fall där sannolikheten för effekten varit ganska hög, bör presumtion om uppsåt förelegat vilket gör diskussionen onödig.

Det som framförallt är intressant är att tingsrätten inte tycks lägga någon vikt vid faktumet att bägge gärningsmän var ungdomar och därmed kan anses inte ha haft samma insiktsförmåga om alla omständigheter. Det bör visserligen inte ha påverkat bedömningen i detta fall, men bör möjligen noterats, speciellt med tanke på NJA 2004 s.449. Dock var det mycket mindre oklarheter om gärningens potentiella effekter och bevisläget tycks även ha varit bättre.

När det gäller bedömningen om att den andra ungdomen saknade insikt i planen anser jag även här att detta är en mycket logisk och rimlig slutsats från tingsrättens sida.

4.2.9 HRS B 2025 5515

Detta fall berör flera olika händelser, aktuellt för denna studie är dock endast försöket till mord.

En man har åkt till Stockholm i syfte att begå ett mord. Han har gått till en lägenhet för att beväpna sig och sedan rört sig ut för att hitta personen han tänkt döda. Mannen har då blivit konfronterad av tre personer som varit bekanta till det tilltänkta offret. Personerna har misshandlat mannen samt tagit hans telefon för att undersöka varför han var där. Mannen har då skjutit ett skott som träffat en av personerna i huvudet, personen har däremot överlevt. Mannen avfyrade även fler skott efter men som inte har resulterat i någon mer skada.

Angående det första skottet så har visserligen mannen varit i en pressad situation, antagligen upplevt mycket rädsla och agerat impulsivt för att skydda sig själv utan någon vidare eftertanke. Tingsrätten anser dock att mannen ändå bör insett att om han avfyrade pistolen på så nära håll mot personens huvud, innebar det en stor risk att personen skulle dö. Då mannen ändå skjutit får han anses varit likgiltig inför detta och därmed bör dömas för försök till mord.

När det gäller de övriga skotten kunde det inte fastställas att de avfyrats i en riktning där det funnits reell risk för dem att träffa de andra personerna och därmed kunde mannen endast dömas för olaga hot då inget uppsåt att döda kunde avgöras.

Målet har överklagats till hovrätten men angående de delar som berörs har hovrätten inte ändrat något.

4.2.9.1 Analys

Fallet är i min mening ett relativt klart exempel på likgiltighetsuppsåt. Detta är fråga om ett impulsivt agerande som inte hunnits tänkas igenom vidare av gärningsmannen, utan mer uppkommit plötsligt i stunden. Det får även i dessa fall anses att personer kan uppfatta riskerna i dennes agerande, som till exempel att om man skjuter en pistol mot någons huvud eller generellt skjuter en pistol i riktning mot någon finns det en risk att personen dör. Att man då fortfarande väljer att agera får därmed ses som uppsåtligt även om hela den här tankebanan och händelsen sker under några sekunder. Såklart kan det inte anses att dessa tankar uppkommit aktivt i gärningsmannens huvud, men en handling har ändå ägt rum med detta någonstans i åtanke även om mindre tydligt formulerat. Det är också klart fråga om uppsåtligt brott då det knappast kan finnas några frågetecken hos gemene man om att pistolskott riktade mot en annan människa innebär livsfara. Detta kan därmed anses som ett klassiskt exempel på likgiltighetsuppsåt.

4.2.10 HRS B 2025 4253

En grupp personer har hamnat i ett bråk på en nattklubb. Efter att ha blivit utslängda från nattklubben har två av männen knivhuggit den tredje (som startade bråket mot en av männen). Totalt rör det sig om omkring 15 knivhugg mot överkroppen som resulterade i att mannen som huggits avled.

Tingsrätten fann det fastställt att bägge männen utdelat knivhugg (dock var ytterligare en personen med gärningsmännen som tycks ha försvunnit från brottsplatsen när huggen utdelades och därmed ansågs oskyldig) och därmed är båda ansvariga för brottet. Det ansåg dock inte att de hade varken avsikt till att döda eller insikt i att offret skulle dö. Däremot ansågs det tydligt föreligga likgiltighet för att denna typ av skador innebär livsfara och att männen agerade ändå samt att de lämnade platsen snabbt utan att tillkalla hjälp eller undersöka vilka skador de hade orsakat. Därmed döms de för mord eftersom de bedöms ha haft likgiltighetsuppsåt till dödsfallet.

Målet har överklagats till hovrätten som valde att inte ändra något. Målet bestod även av flera delar som inte är relevanta för denna studie.

4.2.10.1 Analys

Målet framstår som att vara uppe i den högre graden av likgiltighetsuppsåt och borde nästan i min mening utgöra insiktsuppsåt. Det rör sig om två personer som utdelat över 15 knivhugg mot överkroppen, varav bara ett hugg mot överkroppen borde gå att förena med livsfara. Det framstår därmed som högst troligt att gärningsmännen borde fullt förstått att offret högst troligen skulle avlidit.

I domen refererar tingsrätten till NJA 2011 s. 563 p. 13. som grund för sin bedömning där HD säger att för att bedöma uppsåt för angrepp på person så kan man titta på attackens art och vilket typ av skada en sådan attack typiskt sett är ägnad att orsaka. Fallet berör knivhugg mot halsen som högsta domstolen menar typiskt sett är ägnade att beröva någon livet, dock ansåg man i detta fall att det ändå inte var styrkt av utredningen att detta skulle vara gärningsmannens intention. Det som HD tycks mena är att attackens art ger en stor indikation men den är inte i sig avgörande för att bedöma uppsåtet. Uttalandet blir därmed en aning intetsägande då HD menar att även om en typ av våld typiskt sätt är ämnad att beröva någon livet är detta ändå inte tillräckligt för att bedöma att så är fallet i ett annat mål där samma typ av våld förekommer. Det tycks snarare som att HD ger motsatt stöd för att säga att attackens art inte är central om man inte kan dra slutsatser från detta i sig.

Tingsrätten tycks referera till detta rättsfall för att visa att även om detta är en typ av våld som ofta leder till döden, så kan inte det i sig avgöra att gärningsmannen hade fullt uppsåt att döda. Det är dock i min mening fortfarande ifrågasättbart att det inte ses som en praktiskt nödvändig följd av denna typ av våld att offret skulle avlidit. Det som kanske snarare är

frågan dock är om likgiltighetsuppsåtet i sin nuvarande form är lite väl brett och om det snarare bör smalnats av och att insiktsuppsåt bör användas i större grad för denna typ av mål.

4.2.11 HRVS B 2025 6191

En man har i berusat tillstånd anlagt två bränder i sin egen lägenhet under kort tid. Bränderna har kunnat observeras av vittne och rapporteras in kort tid efter de startades. Polis har då anlånt på platsen och kunnat släcka bränderna.

Mannen uppger i rätten att bränderna uppstått av misstag vilket tingsrätten inte finner styrkt. När mannen först omhändertogs av polisen så menade han att branden var ämnat för att ta livet av sig då hans partner gjort slut med honom nyligen, en version av händelseförloppet som tingsrätten finner mer troligt. Tingsrätten ansåg att det inte var möjligt att branden uppstått av en olycka och därmed att mannen orsakat den uppsåtligt. När det gäller uppsåt till fara för hälsa, liv eller egendom ansåg tingsrätten att mannen måste insett risken av att någon av dessa skulle kunna drabbas då han bor i ett flerbostadshus och branden skulle kunnat spridas okontrollerat. Mannen anses därmed ha varit åtminstone likgiltig inför detta och dömdes uppsåtligt för mordbrand.

Målet överklagades till hovrätten som endast ändrade påföljden.

4.2.11.1 Analys

I detta mål framstår det som att likgiltighet inte resoneras vidare kring utan att det bara används för att konstatera att gärningsmannen hade åtminstone någon grad av uppsåt. Tingsrätten anser det klart i detta fallet att mannen tänt eld i sin lägenhet fullt uppsåtligt och därmed framstår det som något frågande varför man endast anser att det är fråga om likgiltighetsuppsåt. Om man anlägger en brand i ett lägenhetshus bör det i min mening inte endast vara en risk att det föreligger fara för liv, hälsa och egendom utan detta borde utgöra en praktiskt nödvändig följd av agerandet och därmed bör det i min mening vara fråga om insiktsuppsåt i denna situation.

Mordbrand tycks dock präglas av svårigheter i gränsdragning mellan likgiltighetsuppsåt och insiktsuppsåt, då själva effekten som ska inträffa i sig är en risk.⁸⁵ Då den centrala skillnaden mellan insiktsuppsåt och likgiltighetsuppsåt är säkerheten i effektens inträffande, så blir det svårt att säga vilken säkerhet man kan ha angående effekten när denna utgörs av "fara" som i sig bör kunna klassas som en risk. Därmed blir frågan om uppsåt likställd med "vad var risken att risken uppstod?". Intuitivt skulle man vilja luta åt idén att anläggandet av en brand i en bostad automatiskt bör innebära att faran föreligger. Dock skulle denna gräns lätt kunna innebära att det inte blir praktiskt möjligt att tillämpa likgiltighetsuppsåt, då domstolen i stort

---

⁸⁵ Lagtexten lyder "Om någon anlägger brand, som innebär fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom, döms för mordbrand..."

sett alltid skulle landa på insiktsuppsåt. Dock bör den omvända risken föreligga om man lägger för höga krav på säkerheten i att fara föreligger.

Bränder är också av sin natur mindre förutsägbara än andra typer av destruktivt beteende då många olika faktorer spelar in om de sprids eller inte. Det tycks även enligt praxis som släckningsarbete i sig blir en faktor som spelar in om fara ansågs föreligga eller inte vilket skapar ytterligare en komplex dimension i bedömningen.⁸⁶ Det tycks därmed inte finnas någon direkt klar linje för upplevd sannolikhet i fall som berör mordbrand och en placering för högt eller lågt tycks riskera att sätta en uppsåtsform ur spel. Området skulle därav kunna utforskas mer.

4.2.12 HRNN B 2021 0648

En man har i berusat tillstånd utan provokation angripit sin fru med en kniv och huggit henne ett antal gånger. Skadorna har visserligen varit flertaliga och på delar av kroppen där de skulle kunna vara dödliga men såren har varit i större grad ytliga.

Tingsrätten ansåg att mannen hade insiktsuppsåt till att hans fru troligen skulle dö och dömde honom därmed för försök till mord. Hovrätten ansåg dock att med hänsyn till hur ytliga huggen var, kunde inte det förutsätta att mannen kunde förväntat sig detta och därmed förelåg inget uppsåt för försök till mord utan det var endast fråga om uppsåt till misshandel.

Hovrätten avvisar här tingsrättens användning av insiktsuppsåt då Hovrätten menar att denna typ av uppsåt siktar in sig på helt andra typer av situationer och säger även att “Redan den omständigheten att ... inte avled gör att det inte är aktuellt att tillämpa den uppsåtsformen.”⁸⁷

4.2.12.1 Analys

Hovrättens argument är felaktigt i min mening. Uppsåt hänför sig till den subjektiva inställningen hos gärningsmannen och dennes uppfattning av verkligheten. Om denna uppfattning visar sig vara inkorrekt är inte i sig av betydelse för det faktiska uppsåtet. Det är bland annat av denna anledning som en person kan dömas på försöksnivå även om den faktiska effekten inte inträder. Enligt hovrättens resonemang skulle det därmed vara omöjligt att ha insiktsuppsåt för ett brott på försöksnivå om det är de faktiska omständigheterna som avgör uppsåtet. Detta tycks vara en ytterst ifrågasättbar utgångspunkt gentemot uppsåtets förhållandesätt och tycks dra det subjektiva i alldeles för stor grad under det objektiva.

5. Slutsatser:

---

⁸⁶ Se min tidigare diskussion om mordbrand där jag uttrycker viss kritik mot detta.

⁸⁷ Citatet inkluderade ursprungligen målsägandens namn vilket tagits bort för att skydda dennes identitet och då studien inte får något ytterligare värde av att målsägande skulle nämnas vid namn.

5.1 Hur spelar gärningsmannens karaktär in i bedömningen?

Det som framförallt varit den stora kritiken mot likgiltighetsuppsåt har varit att det inte är ett avsteg från det hypotetiska eventuella uppsåtet egentligen, och att samma spekulationer kring gärningsmannen som var ett problem då fortfarande riskerar att ske.

Från de slutsatser vi kan dra från materialet kan tendensen noteras. Bland annat är NJA 2012 s. 45 ytterst intressant här. Detta är ett tydligt exempel på ett fall där sannolikhetsbedömningar inte kunde fastställas, och därmed behövdes annan bevisning. Vad som blir avgörande i fallet är dock gärningsmannens psykiska tillstånd vid brottet och därmed fastställde HD att gärningsmannens sinnestillstånd inte var sådant att han kunde anses ha haft uppsåt till mordförsök. Här ser vi därmed ett direkt exempel på den kritik som framförts av bland annat Rung och skiljaktiga i NJA 2002 s. 449, att när rätten inte längre har någon tydlig materiell bevisning faller de tillbaka i bedömning av gärningsmannens karaktär. Det avgörande i bedömningen blir alltså inte kopplat till gärningen utan till gärningsmannen, vilket var det ursprungliga problemet.

Även tidigt efter att likgiltighetsuppsåtet införts kom NJA 2004 s. 479 där HD ansåg att gärningsmannen saknade uppsåt på grund av sin unga ålder, därmed blev återigen den avgörande faktorn gärningsmannens karaktär. Dessutom säger HD tydligt att gärningsmannen inte kan bedömas på samma sätt som en vuxen hade gjort i samma situation, vilket tyder på att vuxen gärningsman mycket väl kunde ansetts som likgiltig i samma situation.

NJA 2016 s. 763 är intressant nog, trots den efterföljande diskussionen, också ett exempel där det i slutändan avgörs att gärningsmannen inte hade uppsåt på grund av dennes karaktär.

Angående de rättsfall som analyserats i studien så finns dock tydliga exempel där uppsåtet bättre ansluter till gärningen. Det tydligaste exemplet bör nog vara HRVS B 2025 4764 som behandlar tre liknande fall som begåtts av samma gärningsperson men varav ett fall bedömdes som olaga hot och de andra två som mordförsök. I det fall där rätten inte ansåg att det var fråga om mordförsök lades fokuset på omständigheter som gjorde att gärningen var annorlunda, inte på gärningsmannen.

Ett annat exempel, även om jag är tvivelaktig på tillämpningen, är HRS B 2025 9840 där domstolen helt avvisar att gärningsmannen tydligt uttryckt ånger inför att den ena kollegan blev skadad, och istället ansett att risken var så hög att gärningsmannen måste varit likgiltig inför att även hans andra kollega skadades.

I HRNN B 2025 1456 konstaterade båda instanser att gärningsmannen led av en psykisk störning, men ingen av dem valde att lägga detta till grund för att avgöra uppsåtet. En anledning som påverkade detta är visserligen att bägge instanser snarare lutade mot att det kunde vara fråga om avsiktsuppsåt men det visar ändå på en markant skillnad från den tidigare rättsliga tendensen att bedöma gärningsmannens karaktär som avgörande.

5.1.1 Ung ålder

Det finns två fall⁸⁸ från studien där de åtalade var av en noterbart ung ålder.⁸⁹ Angående fallet HRS B 2025 8089 tar domstolen ingen noterbar hänsyn till gärningsmannens ålder.

Visserligen bedömdes den medhjälpande gärningsmannen som oskyldig i förhållande till mordförsök på övriga personer som befann sig i närheten, men åldern tycks inte ha spelat in i bedömningen i detta fall. I HRS B 2025 8663 tar domstolen viss hänsyn till gärningsmannens unga ålder som anledning att de inte insåg risken i sitt agerande. Dock framstår inte detta som en avgörande anledning utan snarare som ett stöd i bedömning även om domstolen är kortfattad på punkten. Det tycks snarare som rätten ansåg att det saknades bevis som tyder på att gärningsmännen var likgiltiga inför att en brand skulle uppstå och att deras vårdslöshet inte i sig var tillräcklig grund för att fastställa likgiltighet.

Slutsatsen tycks bli att HD i större grad tar gärningsmannens karaktär som grund för sina avgöranden än vad underrätterna gör, som istället inte ger detta så stor betydelse. Vad som då blir slutsatsen blir mer eller mindre att när det kommer till svårare fall, faller likgiltighetsuppsåtet tillbaka på gärningsmannens karaktär för att avgöra målet.

5.2 Hur förhåller sig likgiltighetsuppsåt till sannolikhet?

Av de rättsfall som tagits fram tycks domstolen regelbundet ta en ogrundat pessimistisk inställning till sannolikhet. Det förekom två rättsfall som berörde mordbrand⁹⁰ och trots att domstolen i det ena fallet ansåg att det fanns fog för avsiktsuppsåt, så tycktes den huvudsakliga linjen varit att gärningsmannen hade agerat utifrån likgiltighet. Det jag anser är det problematiska i denna slutsats är att likgiltighetsuppsåt föreligger så länge det föreligger reell osäkerhet om händelseförloppet för gärningsmannen. Om osäkerheten dock försvinner och effekten är en praktiskt nödvändig följd, så är det inte längre likgiltighetsuppsåt, utan snarare insiktsuppsåt. När det gäller fallen som berör mordbrand så framstår det för min del oklart var osäkerheten skulle ligga. Som jag har resonerat kring ovan⁹¹ borde rimligen en brand som startats inuti ett flerbostadshus som regel utgöra fara för liv, egendom eller hälsa. I vanliga bedömningar om likgiltighetsuppsåt är insikt om att agerandet innebär en fara första ledet. Dock när det gäller mordbrand så är faran den effekt som ska uppstå för att brottet ska fullbordas. Därmed blir insikten om att tända eld på en byggnad innebär fara för liv, egendom och hälsa, samma som insiktsuppsåt. Att domstolen hävdar likgiltighetsuppsåt i dessa fall blir likställt med att domstolen säger att gärningsmannen på något vis skulle uppleva osäkerhet kring om att tända eld på en byggnad faktiskt innebär fara för liv, egendom eller hälsa. På vilken logisk grund detta skulle vara möjligt att hävda framstår för min del som högst ifrågasättbart.

---

⁸⁸ HRS B 2025 8663 och HRS B 2025 8089

⁸⁹ Exakt ålder nämns inte men domstolen nämner att gärningsmännen är unga.

⁹⁰ HRS B 2025 8663 räknas inte med här.

⁹¹ Se avsnitt 4.2.2.1

Dessutom finns det fall där likgiltighetsuppsåtet inte framstår som adekvat. I två av fallen gällande knivvåld⁹² har gärningsmännen utfört så våldsamma handlingar att det bör ifrågasättas i vilken grad tvivel om utfallet kvarstår. Knivvåld av allt slag bör kunna förknippas med allvarliga skador och potentiell risk för att offret avlider. I dessa fall rör det sig i ena fallet om tio knivhugg (varav två individuellt livshotande) och i det andra om 15 knivhugg (alla mot överkroppen). Som jag även berörde under respektive analys, bör det finnas en linje i gärningen där våldet når till en så allvarlig grad att det inte längre är fråga om en risk utan en praktisk säkerhet. Vid färre än sju knivhugg kan det rimligen finnas osäkerhet kring om offret faktiskt kommer att avlida, men kan verkligen detsamma sägas vid 10 knivhugg? Vid 15 knivhugg? Det borde rimligen finnas en tröskel varpå det inte längre är fråga om en risk att offret avlider, utan det är snarare att räkna med som följd.

Det är visserligen svårt att säga var denna linje skulle dras och vilken grad av skadesinsikt som kan förutsättas av en gärningsman. Jag anser inte heller att det borde ställas upp allt för höga krav på insikt av detta slag hos gärningsmannen och det är kanske inte heller passande att ha någon form av tabell, utan det får högst troligen vara fråga om att bedöma det individuella fallet.⁹³ Men det bör knappast vara ifrågasättbart att bara ett knivhugg kan förenas med livsfara i många fall. Om vi antar att gärningsmannen även utgår ifrån denna presumtion, och utdelar hugg efter hugg, borde det rimligen finnas en punkt när det slutar finnas några tvivel om vad effekten kommer att bli eller att gärningsmannen endast var likgiltig till att offret skulle dö. Som i exemplen ovan när gärningsmannen utdelar så många knivhugg börjar det röra sig från att vara endast en risk att offret avlider, till att det mer eller mindre är en oundviklig följd av våldet. Att ett offer avlider efter att ha blivit huggen tio gånger, eller som i andra fallet 15 gånger, borde vara mindre av en risk utan snarare praktiskt taget en säker följd. Återigen får man se från fall till fall vad som är en rimlig bedömning, men det bör finnas denna typ av gräns där våldet är så allvarligt att gärningsmannen rimligen måste insett att agerandet skulle praktiskt säkert innebära att offret avlider.

Det tycks i stort sett som att domstolen sätter ribban för insiktsuppsåt så högt att det inte går att praktiskt tillämpa. Ett annat exempel på detta är HRNN B 2021 0648 där hovrätten avvisar tillämpning av insiktsuppsåt utifrån att effekten inte inträffade och därmed kunde gärningsmannen knappast vara säker på att det skulle inträffa. Om vi ignorerar den uppenbarligen problematiska tillämpningen⁹⁴ så tycks resonemanget peka på en underliggande inställning att insiktsuppsåt endast kan föreligga om det inte finns några tvivel om effekten över huvud taget, vare sig praktiska eller teoretiska. Det vill säga, om det någonstans går att tvivla på att offret skulle avlida, så är det inte insiktsuppsåt. Problemet är att en sådan situation inte existerar. Det kommer alltid vara möjligt att peka på omständigheter som skapar tvivel och det kommer att finnas extraordinära situationer där offer överlever extrema livshotande skador. Det är troligen möjligt att överleva 15 knivhugg i överkroppen. Men allting talar för att 15 knivhugg i överkroppen är högst dödligt vilket är

---

⁹² HRS B 2025 2885 och HRS B 2025 4253

⁹³ Kan möjligen bli liknande de likgiltighetsmarkörer som tas upp i NJA 2004 s.176, men att det faller över till en insikts- eller avsiktsuppsåt. Dock vill jag snarare koppla detta till sannolikhet.

⁹⁴ Se mer om detta under avsnitt 4.2.12.1 Analys.

något gärningsmannen borde inse. Det jag vill ta sikte på är att risken inte är statisk, utan ackumulerar. Om vi utgår ifrån att varje individuellt knivhugg innebär en livsfara, så borde detta stämna varje gång som ett nytt hugg inträffar. Därmed borde gärningsmannen nå en punkt där denna är relativt säker på att offret kommer att dö. Detta borde inte rimligen heller vara vid hugg nummer 15 eller 10, utan troligen tidigare. Säg att det finns en övervägande risk att offret dör redan vid hugg 5. Då blir den logiska följden att gärningsmannen redan antar att offret kommer att dö, men ändå fortsätter att utdela livshotande våld. Det innebär att från alla hugg efter 5 hugg, alltså vid 10 ytterligare hugg, agerar gärningsmannen med vetskap att offret redan troligen utsatts för dödligt våld. Att det då finns någon tvivel hos gärningsmannen om att offret skulle dö är tveksamt. Jag skulle jämföra detta utifrån hur domstolen bedömde frågan i till exempel NJA 2004 s. 479 där de delade upp händelseförloppet utifrån den initiala attacken där det inte vara fråga om risk för att målsägande skulle dö, och sedan det sista hugget mot ryggen där det ansåg finnas risk för att målsägande skulle ha dött. Även ett liknande sätt att resonera ses i NJA 2012 s. 45 där uppsåt bedömdes utifrån attackens längd och att det då ansågs att mannen kvicknat till och därmed måste insett vad som pågick. Vad vi ser här är att dessa händelseförlopp kan delas upp och bedömas utifrån sin längd och därmed tycker jag att det kan vara rimligt att anse att om en person utför en attack som pågår längre att vid ett visst skede anse att det korsat gränsen från endast likgiltighet till insikt.

Det är i och för sig inte alltid möjligt att separera huggen på detta vis, om det rör sig om fall där gärningsmannen utdelat flera hugg kort inpå varandra är det inte möjligt att separera händelseförloppet på detta vis. Då finns det mycket mer skäl att snarare hävda hänsynslöshet istället. Men det borde fortfarande finnas en tröskel någonstans. Även om det är ett kort händelseförlopp så kan våldet vara så allvarligt att det inte finns skäl att anta något annat än att offret kommer att avlida.

Återigen vill jag peka på att jag inte anser att detta borde bli resultatet i alla fall, men jag anser att det är en diskussion som domstolen bör föra om våldet når upp till en viss nivå.

Det är visserligen värt att påpeka såklart att uppsåt utgår ifrån vad gärningsmannen inser vid gärningstillfället och inte de faktiska omständigheterna. Därmed kommer det att finnas fall där gärningsmannen utövar dödligt våld utan uppsåt. Kanske mest värt att påpeka är NJA 2016 s. 763 där den tilltalade inte ansågs ha haft uppsåt för mord vilket får anses rimligt utifrån omständigheterna av hans beteende var så impulsmässigt i en pressad situation och det faktum att han uttryckte genuin shock kring faktumet att mannen hade dött. Dock var det hugg han utfört av en extremt farlig art som i de flesta fall hade resulterat i döden.

Det kan dock diskuteras i dessa fall hur ribban bör placeras inför kunskap om effekten av en individs våldsutövande. Det behövs rimligtvis sättas någon linje för när man bör inse att ens våldsutövande skulle innebära livsfara. Praxis visar trots allt att man kan i viss mån hävda okunskap om skadesituationer för att undvika uppsåt,⁹⁵ vilket tycks märkligt då okunskap

---

⁹⁵ Tänker framförallt på NJA 2016 s.763

aldrig ska kunna utgöra grund för straffrihet (iallafall okunskap om lag). Jag tror såklart inte att vi kommer kunna hamna i ett stadie där en gärningsman går fri från mord för att denne trodde att det inte var livsfarligt att skjuta någon i huvudet med en pistol, men det finns alltid fall som kommer vara mindre tydliga.

5.2.1 Trafikolyckor?

Jag vill även kopplat till sannolikhet återigen diskutera HRS B 2025 8498, där en man i berusat tillstånd kört sin bil långt över hastighetsgränsen och sedan tappat kontrollen, vilket resulterat i en dödsolycka. Det framstår för min del i detta fallet, både utifrån sannolikhet och likgiltighetsmarkörer, som fullt möjligt att diskutera likgiltighetsuppsåt i fallet, något som visserligen Rung var orolig för skulle ske.⁹⁶ Till Rungs glädje, så tar domstolen inte alls upp frågan om uppsåtligt brott här, trots att de anser att gärningsmannen varit högst likgiltig.

Domstolen ger aldrig någon tydlig förklaring varför de inte anser att det rör sig om uppsåt. Den anledning som jag kan tänka mig är skälet att domstolen anser att gärningsmannen saknade uppsåt då han själv drabbades negativt av effekten. Att gärningsmannen kraschar med sin bil innebär trots allt skada för gärningsmannen själv och därmed kan det rationellt förutsättas att gärningsmannen inte önskade att detta skulle inträffa. Detta är även något som Asp framför.⁹⁷ Jag håller visserligen med om att om en gärningsman drabbas negativt av något, bör denne velat undvika effekten och därmed inte varit likgiltig. Dock borde det finnas situationer där gärningsmannen även är likgiltig inför att själv utsättas för skada. Rimligen borde en liknande likgiltighetbedömning vara möjlig när det gäller faktumet att gärningsmannen själv skadas.

Det bör nog vara allmänt accepterat att en bilförare, även en som bryter mot flera trafikregler, inte har någon ambition eller intresse av att själv komma till skada (motsatsen bör snarare kunna presumeras). För mig uppstår dock frågan om det är ett adekvat resonemang när det gäller fall som det i studien. Det borde finnas en klar insikt hos föraren i fallet och andra förare som kör när de är påverkade samt långt över lagliga hastigheter, att de riskerar att skada sig själva allvarligt. Dessutom bad passageraren föraren upprepade gånger att sakta ned. Vad vi då har är en person som agerar medvetet oaktsamt med klar insikt om riskerna kopplade till detta under en längre tid och trots uppmaningar om att avbryta detta beteende fortsätter oavsett. Att då hävda att föraren inte skulle vara likgiltig inför att någon kom till skada framstår för min del som svagt om den enda grunden är att föraren rimligen hade ett självbevaringsintresse (som föraren själv inte tycks värdera i speciellt hög mån). Dessutom bör den reella sannolikheten av att en olycka kan inträffa trumfa förarens föreställning om att så inte kommer att ske. Som konstaterades i NJA 2004 s. 176 talar hög sannolikhet i sig för uppsåt, och jag anser att det finns tillräcklig grund i detta fall att tala om så hög sannolikhet att man kan förutsätta uppsåt.

---

⁹⁶ Se Rung (2006) s.257

⁹⁷ Se Asp (2005) s. 393

5.2.2 Sannolikhet som avgörande faktor:

Det är även värt att beröra att det har visats tendens hos underinstanserna i studien att även tvärtom vad som tidigare diskuterats lägga stor vikt vid sannolikheten. Till exempel i fallet HRNN B 2025 1456 anser domstolen att gärningsmannen åtminstone varit likgiltig i en situation där den enda bevisningen som egentligen anförs är kopplat till sannolikheten. Även i HRS B 2025 9840 anser domstolen, trots gärningsmannens egna negativa inställning till effekten, att denne hade likgiltighetsuppsåt i förhållande till att skada sin kollega, då gärningsmannen rimligen borde räknat med att detta kunnat inträffa. Dessutom i fall som HRVS B 2025 4764 där en mer traditionell bedömning utifrån likgiltighet skulle kunna ske har domstolen istället fäst sina argument vid sannolikheten. Vi ser här ett mönster med att sannolikheten blir allt mer central. Möjligen kan detta vara en följd av NJA 2016 s. 763 där HD uppmanade underinstanser att fokusera mindre på likgiltighetsmarkörer, men det är oavsett intressant att se denna utveckling.

5.3 Vilka likgiltighetsmarkörer påverkar bedömningen av uppsåt?

Det har förekommit mycket spekulationer kring likgiltighetsmarkörer och i vilken mån de kommer kunna påverka. Av allt att säga tycks dock den linje som Ulväng presenterar vara relativt korrekt: att utrymmet finns för justering men att det är ytterst snävt.⁹⁸

5.3.1 Hur ser det ut i högsta domstolen?

I HD:s domar tycks inte likgiltighetsmarkörer ha spelat någon större roll i majoriteten av fall. De enda omständigheter som tycks ha brutit presumtionen som sannolikheten innebär tycks vara fall som berör gärningsmannens karaktär.

Första tydliga exemplet är NJA 2004 s. 479 där HD anser att gärningsmannen till följd av sin unga ålder inte kunde anses ha samma insikt som en vuxen och därav inte var likgiltig inför att offret skulle dö.

I NJA 2012 s. 45 och NJA 2016 s. 763 tar HD hänsyn till gärningsmannens psykiska tillstånd vid gärningen och använder det som grund för att uppsåt saknas för mord/försök till mord. Noterbart är dock att HD inte ansåg att deras tillstånd var tillräckligt för att uppsåt helt saknades, utan snarare endast att tillståndet innebar att de inte fanns tillräckligt stöd för att de varit likgiltiga till offrets död. Även högst värt att notera är att i NJA 2012 s. 45 ansåg HD att det inte i någon större mån gick att bedöma sannolikheten för att våldet skulle leda till offrets död och man avvisade även våldets art som vägledande i detta fallet. Detta innebär att bevisläget för att döma redan får anses ha varit dåligt. Angående NJA 2016 s. 763 så har det kritiserats av Wennberg och Svensson (samt även den skiljaktiga ledamoten) för att tydligt ha

---

⁹⁸ Se Ulväng (2005) s. 17

innefattat likgiltighetsmarkörer då det våldet bör ses som högst hänsynslöst, något majoriteten inte tagit med i sin bedömning.⁹⁹

I NJA 2019 s. 721 så används framförallt faktumet att den tilltalade hade kontaktat polisen i försök att förhålla sig till lagen för att visa på att mannen inte var likgiltig inför att begå en brottslig gärning.

Det kan även nämnas att hänsynslöshet och underlåtenhet att höra av sig till 112 tas upp bland annat i NJA 2024 s. 36 i relation till våldet, men det framstår inte i min mening som om dessa var avgörande för bedömningen. De bidrar visserligen till slutsatsen men det framstår snarare som att det redan var klart att sannolikheten för att våldet skulle resultera i offrets död var högt och att detta var något gärningsmannen insåg.

Det som framförallt är värt att notera är att i alla de fall där presumtionen satt av sannolikhet har varit avgörande för bedömningen så har det varit i riktning mot att fria gärningsmannen. HD har ännu inte bedömt ett fall med likgiltighetsuppsåt där HD baserat på likgiltighetsmarkörer valt att fälla gärningsmannen. Det närmaste fallet tycks vara NJA 2024 s. 36 men här tycks sannolikheten varit så övervägande att uppsåt redan borde kunnat anses föreligga baserat på det.

5.3.2 Hur ser det ut i underrätterna?

När det gäller fallen som tagits fram för studien så har likgiltighetsmarkörer inte funnits eller inte haft en avgörande roll i målet. Dessutom gällande fallet med trafikolyckan så fanns det tydliga likgiltighetsmarkörer i målet som ändå inte var tillräckliga för att fastställa uppsåt. Till exempel finns ett resonemang om likgiltighetsmarkörer i HRS B 2025 2885 men det framstår som högst överflödigt då uppsåtet låg närmare insiktsuppsåt än likgiltighetsuppsåt. Visserligen innebar NJA 2016 s. 763 en uppmaning från HD att lägga mindre fokus på likgiltighetsmarkörer, men samtidigt har HD i NJA 2024 s. 45 igen tagit upp likgiltighetsmarkörer och därmed borde inte HD:s uttalande vara anledningen till att praxis ter sig på detta vis.

Det som blir resultatet här är att underrätterna i allt lägger liten (om nästan ingen) fokus på likgiltighetsmarkörer för att avgöra uppsåt, och att det inte är något som spelar in i de flesta fall. Detta påverkas såklart av vilken typ av fall det är frågan om, då det inte alltid kommer vara aktuellt att beröra likgiltighetsmarkörer. Det torde dock i ett flertal av fallen från studien ha varit möjligt att titta på eller beröra olika likgiltighetsmarkörer. I de fall som berörde mordbrand borde rimligen diskussion om gärningsmannens intresse ligga till hands och många av våldsdåden bör definitivt utgöra grund för att diskutera hänsynslöshet. Därmed har vi fall där likgiltighetsmarkörer hade varit möjliga att beröra, men domstolen har valt att inte göra så. HRVS B 2025 4764 är också ett exempel på ett fall där det hade varit möjligt att resonera utifrån likgiltighetsmarkörer men domstolen snarare lägger vikten på sannolikhet.

---

⁹⁹ Se avsnitten om Wennberg och Svensson i tidigare forskning.

Detta tycks också framstå som vanligare, nämligen att domstolarna lägger det större fokuset på sannolikheten och om likgiltighetsmarkörer finns bidrar de endast till resonemang om sannolikhet. Det tycks därmed som att likgiltighetsmarkörerna i sig inte bidrar speciellt mycket till bedömningen.

5.4 Utanför diskussionen

När det gäller HRS B 2025 5515 så fanns det inget speciellt att kommentera då fallet var relativt självklart och ingen bedömning framstår som förvånande eller ifrågasättbar. Det är ändå värt att ha med fallet då det kan bidra med ett illustrativt exempel av hur tillämpning av likgiltighetsuppsåt bör se ut.

6. Avslutande reflektioner:

Det som kan slutligen sägas är att likgiltighetsuppsåtet i mycket fortfarande inte hanterat de farhågor som ursprungligen framstälts. I de fall där likgiltighetsuppsåt blir aktuellt så blir antingen ren sannolikhet avgörande eller så väljer domstolen att gå en lindrigare väg till följd av aspekter som kan kopplas till gärningsmannens karaktär. Likgiltighetsmarkörer tycks ytterst sällan bli aktuellt och i de fallen som likgiltighetsmarkörer tas upp är det sällan en avgörande faktor. Det tycks dessutom inte heller finnas något fall då HD (eller underrätterna i de domarna som analyserats här) använder likgiltighetsmarkörer för att få fram en fällande dom där sannolikheten inte redan var övervägande.

HD resonerade även redan i NJA 2004 s. 176 om tanken att visst risktagande i sig skulle kunna vara grund för att förutsätta uppsåt trots låg sannolikhet, däremot har det ännu inte uppkommit ett praktiskt exempel där så blivit fallet (i alla fall inte i HD). Det framstår därmed som ett fortsatt teoretiskt fall att beteenden i sig skulle leda till presumerat uppsåt trots låg sannolikhet. Det framstår därmed som något ifrågasättbart att detta fortsatt ses som en huvudanledning till att ha likgiltighetsuppsåt.

Frågan blir då i vilken mån likgiltighetsuppsåtet framstår som fullt ut motiverat. Av allt framstår det som att majoriteten av fallen ändå kommer att avgöras utifrån ren sannolikhet och om tydliga projektioner om sannolikheten saknas (som i NJA 2012 s. 45) tycks inte det vara tillräckligt att från andra grunder kunna fastställa uppsåt. Därmed framstår likgiltighetsuppsåtets enda funktion vara att i det enstaka fallet, utifrån motiveringar om gärningsmannens karaktär, fastställa att uppsåt saknas trots hög sannolikhet. Teoretiker som Ulväng påpekade visserligen i ett tidigt skede att utrymme för korrigerande borde vara litet¹⁰⁰ och både NJA 2004 s. 176 och NJA 2016 s. 763 (i kombination med Borgekes efterkommande text) poängterar att den avgörande faktorn är sannolikheten. Människor är också trots allt komplexa och därmed borde det finnas utrymme för att hantera unika fall. Dock framstår det som att likgiltighetsuppsåtet lett till mycket spekulation och undantag

---

¹⁰⁰ Se Ulväng (2005) s. 17

kring vad som kan tas med i en bedömning, bara för att mer eller mindre falla tillbaka i upplevd sannolikhet. De mål där så inte är fallet tycks det antingen saknas bevis för att fälla eller så väljer domstolen att med tanke på gärningsmannens individuella förhållande bedöma situationen lindrigare. Med andra ord ser det ut som att det antingen blir nästan rent sannolikhetsuppsåt eller bedömningar baserat på gärningsmannens karaktär, som HD och teoretiker vill undvika.

Likgiltighetsuppsåtet tycks inte därmed bidra med någonting mer än att samma tendenser av att fokusera på gärningsmannens karaktär fortsätter att smyga sig in i rätten.

Likgiltighetsmarkörer framstår som ett koncept som något fallit i skymundan¹⁰¹ och inte har så stor praktisk betydelse. Det tycks inte som likgiltighetsmarkörer får någon större avgörande effekt, utan snarare i enstaka fall kan hjälpa domstolen peka åt något håll. Men idén om att det skulle kunna ersätta sannolikhet eller trumfa detta tycks inte ha praktiskt fått genomslag.

Denna studie är såklart av relativt begränsad art, men det tycks ändå finnas en indikation på att likgiltighetsuppsåtet endast gör samma jobb som ett sannolikhetsuppsåt hade gjort, fast på ett mer bakvänt sätt där samma resonemang som önskades avskaffa lyckas smita tillbaka in. Det framstår som mycket arbete för ett resultat som framstår som sämre än alternativet.

En annan tendens som konstateras är att likgiltighetsuppsåtet framstår som mycket mer brett än andra uppsåtsformer. Av de fall vi har sett ovan tycks det finnas en stor räckvidd av fall där det ansågs finnas en mindre risk som gärningsmannen borde ha insett till att det får anses vara fråga om nästan säker dödlig utgång (jag skulle nästan säga praktiskt säker). Om vi jämför detta med andra uppsåtsformer tycks likgiltighetsuppsåtet framstå som extremt brett utifrån vad det täcker in. Jag anser att detta kan vara problematiskt då det blir mindre tydligt när det är fråga om likgiltighetsuppsåt och det riskerar att indirekt höja ribban för likgiltighetsuppsåt då det är lätt att titta på endast mer allvarliga mål och tänka att det visar vad som krävs för likgiltighet. Det framstår även i dessa fall som att insiktsuppsåt, som borde vara någon form av mitten, tycks vara extremt smalt då det inte får röra sig om osäkerhet kring utgången men det får inte heller vara syftet. Det blir en mycket tunn del av mål som blir föremål för insiktsuppsåt och kanske borde så inte vara fallet.

När det gäller knivmålen ovan med över tio utdelade hugg tycks det konstigt att placera dessa i samma kategori av uppsåt som fall där en person skjutit in i en bostad med visserligen en beaktansvärd risk att träffa någon. Det är ett stort spektrum i grad av risk och insikt i dessa mål och det bör möjligen förändras något. Jag anser att knivmålen snarare borde utgöra en nedre gräns för insiktsuppsåt och därmed expandera denna uppsåtsform för att kunna vara mer användbar. Samtidigt tänker jag att detta tydliggör likgiltighetsuppsåt mer genom att göra det tydligare att det gäller fall i utkanten och inte blir lika generellt som tycks vara fallet nu.

---

¹⁰¹ Visserligen lite av design då Borgeke och NJA 2016 s. 763 ville att det skulle bli mindre aktuellt.

Det framstår för mig som att den kritiken som de skiljaktiga justitieråden riktade mot likgiltighetsuppsåtet redan i NJA 2002 s. 449 i mycket håller upp och är sann. Likgiltighetsuppsåtet tycks endast i undantagsfall tillföra någonting utöver ren sannolikhetsbedömning, och när så väl blir fallet är det som tillförs endast oönskade spekuleringar kring gärningsmannens karaktär.

Källförteckning:

Artiklar:

Asp, Petter, (2004-2005) ”Uppsåtets nedre gräns — en efterlängtd sequel”, JT s. s. 385–396

Borgeke, Martin, (2015) “Liggiltighetsuppsåt i teori och praktik”, SvJT Häfte 5, s. 383-396

Borgeke, Martin, (2017) “Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns”, SvJT Häfte 2, s. 93-105

Rung, Andreas, (2006-2007) “Liggiltighetsuppsåt – En ny form av uppsåtets nedre gräns?”, JT, s. 254-258

Svensson, Erik, (2017) “Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns?”, SvJT Häfte 3, s. 182-190

Ulväng, Magnus, (2005) “Liggiltighetsuppsåt”, SvJT, s.1-17

Wennberg, Suzanne, (2016-17) “Liggiltighetsuppsåtet igen – en ny dom som inte kommer att bli vägledande?”, JT Inlaga webb, s.722-727, ursprungligen publicerad JT net 2016-17 (s.122)

Wennberg, Suzanne, (2017) “Replik till Martin Borgeke - Liggiltighetsuppsåtet igen”, SvJT häfte 4, s. 269-273

Böcker:

Weaver-Hightower, Marcus B. “How to write qualitative research”, Routledge, 2019

NJA-mål:

NJA 1959 s. 63

NJA 1998 s. 86

NJA 2002 s. 449

NJA 2004 s. 176

NJA 2004 s. 479

NJA 2004 s. 702

NJA 2011 s. 563.

NJA 2012 s. 45

NJA 2016 s. 763

NJA 2019 s. 668

NJA 2019 s. 721

NJA 2024 s. 36

Underrättsdomar:

HRS B 2025 8663

HRS B 2024 8824

HRNN B 2025 1456

HRVS B 2025 4764

HRS B 2025 2885

HRS B 2025 9840

HRS B 2025 8498

HRS B 2025 8089

HRS B 2025 5515

HRS B 2025 4253

HRVS B 2025 6191

HRNN B 2021 0648

SOU:

SOU 1996:185

Propositioner:

Prop. 2000/2001:85